

**RADNA GRUPA PREDSEDNIKA REPUBLIKE
ZA IZRADU PRIJEDLOGA STRATEGIJE RAZVITKA
AGRARA I PODRUČJA OD POSEBNE DRŽAVNE SKRBI**

**PRIJEDLOG STRATEGIJE RAZVITKA AGRARA
I PODRUČJA OD POSEBNE DRŽAVNE SKRBI**

Zagreb, lipanj 2000.

SADRŽAJ

	Sažetak	3
	Prijedlog mjera	7
1.	Potreba promjena i primjena rješenja	9
2.	Ciljevi državne poljoprivredne politike	10
3.	Zatečeno stanje poljoprivrede početkom novog tisućljeća	11
4.	Potrošnja, izvoz i uvoz, bilanciranje	12
5.	Državni marketing, potrošnja hrane	13
6.	Zemljišna politika	15
6.1.	Politika obiteljskih imanja	17
6.2.	Zemljišna politika za poljoprivredna poduzeća	18
6.2.1.	Radno pravo radnika sezonske proizvodnje	19
7.	Politika prehrambene industrije	19
8.	Poljoprivreda u Mediteranskoj regiji	20
9.	Ekološka poljoprivreda	22
10.	Ribarstvo kao dio poljoprivredne politike	23
11.	Politika razvoja poljoprivrede i poljoprivrednih poduzeća u područjima od posebne državne skrbi	24
12.	Ekonomske mjere državne poljoprivredne politike	25
12.1.	Politika cijena za ratarstvo	27
12.1.1.	Politika izgradnje tržišnih institucija za ratarstvo, voće i povrće i druge proizvode	31
12.2.	Stočarstvo i stočarski proizvodi	32
12.2.1.	Politika cijena za stočarstvo	32
13.	Potrebna promjena poreznog sustava	35
14.	Sustav državnih potpora (poticaja)	36
15.	Carinski sustav za poljoprivredu i prehrambene proizvode	38
16.	Problematika kapitala u poljoprivredi	38
16.1.	Sustav dugoročnog rješenja obrtnog kapitala i organizacija potrebnog obrtnog kapitala za poljoprivredu i selo	39
16.2.	Organizacija tržišta investicijskog kapitala za poljoprivredu i selo	42

PRILOG 1.:

- Tablica 1.: Poljoprivredno stanovništvo i poljoprivredna gospodarstva prema popisu stanovništva 1991. g.
- Tablica 2.: Poljoprivredna površina po kategorijama i načinu korištenja u 1998. g.
- Tablica 3.: Broj stoke u 1998. g.
- Vanjskotrgovinska bilanca poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda u 1999. g.
(HGK Sektor za poljoprivredu, prehrambenu industriju i šumarstvo)
- Poljoprivredna politika EU (izvor: C.A.P. Monitor i The Agricultural Situation in The European Union)

PRILOG 2.:

- Zaključci Sabora RH o stanju u poljoprivredi Republike Hrvatske od 17. svibnja 1996. godine
- Primjedbe HGK Sektora za poljoprivredu, prehrambenu industriju i šumarstvo na Nacrt projekta "Pregled stanja i strategija razvoja poljoprivrede Republike Hrvatske" (14. prosinca 1994. g.)
- Strategija razvitka područja od posebne državne skrbi s posebnim osvrtom na Podunavlje (Ivan Balog, dipl.iur. i Drago Pacek, dipl.ing.)
- Aktualno stanje u tvrtkama Belje d.d. Darda i Vupik d.d. Vukovar (Ivan Balog, dipl.iur. i Drago Pacek, dipl.ing.)
- Strategija razvitka poljoprivrede u Mediteranskoj regiji (dr.sc. Đordano Peršurić, mr.sc. Aldo Milotić i mr.sc. Milan Oplanić)
- Strategija razvitka morskog ribarstva u Hrvatskoj (mr.sc. Miro Kučić)
- Mjere gospodarske politike za uljarstvo ulaskom RH u WTO (HGK Sektor za poljoprivredu, prehrambenu industriju i šumarstvo)
- Prikaz stanja i prijedlog mjera u stočarstvu (GIU Croatiastočar)
- Geoinformatička podrška strategiji razvoja i promjena u poljoprivredi (Aaron Nagyvegi)
- WTO i hrvatska poljoprivreda (mr. sc. Miroslav Božić, Ministarstvo poljoprivrede i šumarstva)
- Izvadak iz publikacije Europskog povjerenstva "Dnevni red 2000 – za jaču i širu Uniju" (Bilten Europske unije, Dodatak 5/97 ISBN 92-828-1034-8)
- Statut Generalne Konfederacije talijanske poljoprivrede – Konfagrikoltura (usvojen na inzvanrednoj Skupštini 12. ožujka 1997. g.)

SAŽETAK

Cjelokupna hrvatska poljoprivreda, posebno selo i područja od posebne državne skrbi, dugo vremena stagnira i nazaduje, stalno su prisutni loši financijski i proizvodni rezultati. Propadaju poznata poduzeća, a sve veći broj seljaka na selu ne može živjeti od poljoprivrede. Međutim, i nadalje se tvrdi da je poljoprivreda najvažnija grana za razvoj cijele države. Nazadovanje ove gospodarske grane je očito, iako je opće poznato da je ukupan razvoj države velikim dijelom vezan uz razvoj poljoprivrede.

Negativni raskorak između ostvarenih rezultata i očekivanja izaziva sveopću zabrinutost. Stoga je Predsjednik Republike Hrvatske Stjepan Mesić imenovao Radnu grupu za izradu prijedloga strategije razvitka agrara i područja od posebne državne skrbi, kako bi se ponudila vizija i ukazalo na mogućnost izlaska iz krize u poljoprivredi. Ujedno ovu viziju prikazujemo kao strateške zahvate koje treba poduzeti s ciljem da se iziđe iz krize i potakne razvoj.

Ciljevi Strategije definirani su općim načelima koja primjenjuju razvijene zemlje, ali polaze od našeg aktualnog stanja u poljoprivredi. Ideja vodilja ove Strategije je stav: samo ekonomskim mjerama se određuje veličina proizvodnje i potiče dinamična i profitna poljoprivreda koja može biti motor, a ne kočnica razvoja. Razvoj poljoprivrede osigurava bolje uvjete života na selu i osigurava dostojan život svim zaposlenima.

Naša poljoprivreda između dva svjetska rata preživjela je starojugoslavenska vlasnička i pravna eksperimentiranja, kao i neprincipijelne agrarne reforme, opstala je i prevladala socijalističko eksperimentiranje. Međutim, od osnutka samostalne Hrvatske poljoprivrede, prema svim pokazateljima, pokazuje najveće zaostajanje.

U zadnjih desetak godina pokrenute su različite aktivnosti čiji je cilj bio stabilizirati i pokrenuti razvoj poljoprivrede. U Saboru Republike Hrvatske donesena je "Strategija razvitka hrvatske poljoprivrede" (1995. godine), "Zaključci o stanju u poljoprivredi Republike Hrvatske" (1996. godine), a svake godine usvajanje je niz prijedloga, zaključaka i slično. Najnoviji "Program mjera za gospodarsku reformu i rast", koji su izradili stručnjaci Svjetske banke, u jednom dijelu odnosi se na poljoprivredu. Usvojeni zaključci i prijedlozi ispravni su i njima se navode određene želje. Međutim, ništa od usvojenog i predloženog ne samo da nije provedeno, već usvojeno nitko u cjelini nije ni pokušao provoditi.

Osnovni problem zbog čega prijedlozi, iako su bili uglavnom dobri, nisu mogli biti provedeni, stoji u činjenici da ti prijedlozi nikada nisu bili opisani i osmišljeni tako da se mogu provesti, a očito da nije bilo političke volje za provedbu.

Ova Strategija, na poznatim putovima koji su davno u svijetu potvrđeni kao ispravni, postavlja osnovna pravila kojih se treba držati kako bi se stiglo do postavljenog cilja. Uvažavajući najbolja svjetska iskustva, posebno EU,

postavljaju se putokazi koji određuju pravac, brzinu i ograničenja o kojima država, poljoprivredna poduzeća i seljaci moraju voditi računa. U protivnom nastaju sudari, zastoji ili se napušta pravac i krećemo suprotno od postavljenog cilja. Ovim se ne isključuje pravo svima onima koji tvrde da postoje drugi putovi i drugi putokazi, možda i bolji, ali onda oni te ciljeve i putove trebaju opisati i na njima postaviti potrebne putokaze.

U poljoprivredi mnoge ovdje navedene ciljeve nije moguće ostvariti u kratkom roku. Ovom Strategijom navedena su rješenja koja, u kraćem ili dužem roku, osiguravaju izvršavanje postavljenih ciljeva. Definirani su prijedlozi i rješenja vezana za zemljišnu politiku, politiku obiteljskih imanja i politiku poticanja proizvodnje. Predložena su rješenja kako osposobiti velika poljoprivredna poduzeća, prehrambenu industriju, predložene su mjere za poticanje ruralne poljoprivrede, kao i politike morskog ribarstva i razvoja poljoprivrede na područjima od posebne državne skrbi. Svaki segment poljoprivredne politike zahtijeva detaljnu razradu i traži planiranje sredstava kako bi se ostvarila usvojena politika. U ovoj Strategiji su naznačeni osnovni okviri na osnovu kojih treba donijeti i razraditi mjere za rješavanje i za provedbu te politike. Bez naznaka ovih temeljnih ciljeva svaka kratkoročna mjera predstavlja improvizaciju koja zbunjuje, a ne rješava problem. Navedene ciljeve treba ostvariti u dužem vremenu, dogovorno i uz puni angažman svih sudionika, u skadu s terminima pristupa u WTO i EU.

Osim tih dugoročnih ciljeva, predložene su kratkoročne mjere koje se moraju odmah provesti. Kratkoročne mjere odnose se na bilanciranje i vođenje državnog marketinga, a isto tako nabrojane su konkretne ekonomske mjere za svaku važniju poljoprivrednu djelatnost. Predložene su visine cijena i poticaja, način izgradnje financijskih i tržišnih institucija i infrastrukture. Osim toga, predložene su izmjene porezne politike, naznačen način vođenja prihvatljive carinske politike i predložena rješenja kako osigurati nužni kapital. Predložen je i način institucionaliziranja bankarske infrastrukture, koja jedina omogućuje provođenje i kratkoročnih i dugoročnih mjera. Te mjere trebaju se donijeti odmah, a bit će primijenjivane od početka iduće ekonomske godine.

U Strategiji su navedene mjere čija će primjena potaknuti razvoj čitave poljoprivrede i prehrambene industrije, a od primjene tih mjera najveću korist ostvarit će seljaci i potrošači. Posebno treba istaknuti da će provedba omogućiti brži razvoj istočne Slavonije kao poljoprivredno najpovoljnijeg područja. Međutim, razvojem poljoprivrede i poticanjem razvoja obiteljskih imanja, politikom naseljavanja ruralnog i mediteranskog područja, poboljšat će se životni uvjeti na selu, a to su područja od posebne državne skrbi.

Ulazak u WTO prisiljava hrvatsku poljoprivredu na strateški zaokret u kojem mora napustiti poslovanje uz politiku visokih cijena, a umjesto toga moraju se riješiti problemi poslovanja i razvoja uz vođenje politike niskih cijena. Osigurati razvoj u uvjetima smanjivanja cijena predstavlja iznimno složeni problem kojeg je teško i teoretski i praktično osmisliti. Osim pristupa WTO-u, očekuju nas i priželjkivana integracija u EU. U tu gospodarsku i političku integraciju ne može se pristupiti ukoliko nemamo transparentan sustav koji uređuje gospodarske odnose na istim osnovama kao u tim

zemljama. Uređenje poljoprivredne regulative i ekonomskih osnova mora biti gotovo identično. Ulazak u EU nije moguć ukoliko nismo dosegli visok stupanj razvijenosti EU zemalja. Razvoj naše poljoprivrede je nužan kako bi nas prihvatile zemlje EU, iako se sada razvoj mora odvijati u uvjetima niskih cijena (kad se u cijene ne mogu ugraditi visoki troškovi inputa, troškovi investicija i razvoja).

Osim načina kako riješiti te probleme, ovim prijedlozima i postavljenim putokazima, izriču se neumljive istine o tome da u primarnom ratarstvu postoje dvije različite kategorije proizvođača, i to oni koji imaju uvjete za intenzivnu proizvodnju i oni proizvođači koji jedino mogu ekstenzivno proizvoditi. Za intenzivnu proizvodnju osposobljena su uglavnom poduzeća, a ekstenzivnom proizvodnjom bave se uglavnom seljaci. Seljaci i selo mogu egzistirati u poljoprivrednoj proizvodnji samo na način da se intenzivno koristi rad na manjim imanjima. Seljaci će morati povećati imanja kako bi se radno intenzivno bavili ratarstvom, stočarstvom ili nekom drugom radno intenzivnom proizvodnjom. Samo dohodak po aktivnom djelatniku (radniku ili seljaku) je kriterij o tome da li takva proizvodnja osigurava egzistenciju ili se tim radom dopunjava prihod obitelji.

Proizvodnja u priobalnom pojasu ne može osigurati osnovne poljoprivredne proizvode, niti može biti temelj nacionalne poljoprivrede. Međutim, proizvodnja na tom području je uvjet za zadržavanje naseljenosti. Svako povećanje proizvodnje barem do razine koja je bila prije 100 godina, ne samo da će dati velike gospodarske učinke za proizvođače, već tako organizirana poljoprivreda stvara tradicionalni mediteranski ugođaj koji je najbolja podloga za razvoj turizma.

Navedene mjere ne mogu se provesti bez osiguranja sredstava koja se osiguravaju iz proračuna, mimo sredstava koji proizvođači dobiju na tržištu prodajom proizvoda. Sve zemlje svijeta koje imaju razvijenu poljoprivredu svojom sekundarnom raspodjelom obavljaju transfere za poljoprivredu i u poljoprivredu. Predloženo je donošenje poljoprivrednog proračuna, a da to ne ostane samo fraza, predloženi su i navedeni izvori i iznosi sredstava koji će puniti poljoprivredni proračun. Sredstva poljoprivrednog proračuna osiguravala bi se od državnih prihoda iz poljoprivrede i prometa hrane pa se na taj način ne siromaše druge gospodarske grane na račun poljoprivrede i sela. Isto tako, većina sredstava u tom proračunu predstavlja povratni kapital, a samo manji iznos sredstava namijenjen je za nepovratna davanja u poljoprivredu koja se daju u obliku planiranih i dogovorenih poticaja. Sredstva poljoprivrednog proračuna osiguravaju se do razine koja će omogućiti ostvarivanje postavljenih ciljeva koje će donositi Hrvatski državni sabor.

Ovom Strategijom predlaže se nepovratno ulaganje u poljoprivrednu proizvodnju u iznosu 1,7 mlrd. kuna u prvoj godini primjene da bi se osigurala primarna proizvodnja, čija vrijednost iznosi 14-16 mlrd. kuna, i stvorio preduvjet za rad prehrambene industrije, kod koje proizvodnja vrijedi 15-16 mlrd. kuna. Prema tome, nepovratna ulaganja od 400-500 mil. DEM omogućuju vlastitu proizvodnju u vrijednosti 7-8 mlrd. DEM. U protivnom,

uvoz će porasti sa sadašnjih 3 mlrd. DEM na 5-6 mlrd. DEM (sa cca 12 mlrd. kn na 20-24 mlrd. kn).

Ulaskom RH u WTO i smanjivanjem carinske zaštite stvaraju se preduvjeti za povećanje uvoza finalnih prehrambenih proizvoda što bi moglo rezultirati propadanjem tržišno orijentirane primarne proizvodnje, a potom cjelokupne prehrambene industrije. Plaćanjem poticaja osigurava se opstanak primarne proizvodnje i prehrambene industrije, a time se omogućuje formiranje nižih cijena hrane za potrošače za cca 20 indeksnih poena. Osim predloženih sredstava za poticaje, prema ovom prijedlogu, nužno će biti drugačije organizirati potrebni obrtni kapital, ali tako da se osigura profitno poslovanje, pa će poljoprivreda postati privlačna gospodarska grana za sve ulagače i neće biti tretirana kao olovni uteg koji otežava razvoj ukupnog gospodarstva.

Za donošenje, provođenje i ostvarivanje navedenog potrebna je volja svih sudionika javnog i političkog života. U zemljama EU jedinstvenu poljoprivrednu politiku i izdvajanje sredstava za poljoprivredu provode sve vlade, iako su u raznim zemljama na vlasti ideološki različite političke stranke i grupacije, ali zbog toga ne dovode u pitanje jedinstvenu poljoprivrednu politiku i transfere u poljoprivredu. U našim prilikama, osim političke volje, potrebno je razviti nužne institucije koje će djelovati u korist poljoprivrede i ostvarivati interese poljoprivrede, i to uporno, planski i uz kontrolu zainteresiranih za ostvarivanje ciljeva. Stoga uz postojeće Ministarstvo poljoprivrede i šumarstva treba osnovati i druge institucije koje će raditi u korist poljoprivrede i provedbe državne poljoprivredne politike.

Na kraju treba istaknuti da se ne nude gotovi recepti, koji bi bez velikog truda i muke, u kratkom vremenu i bez većih financijskih transakcija, osigurali dobre rezultate i riješili sve naše poljoprivredne probleme. To jednostavno nije moguće. Postavljene ciljeve moguće je ostvariti u jednom dužem ili kraćem razdoblju, a to ponajviše ovisi o visini angažiranih sredstava. S obzirom na ograničene mogućnosti prikupljanja sredstava, o čemu je u ovoj Strategiji vođeno računa, ostaje nam dugotrajan i težak napor da bi uredili poljoprivredu i podigli njenu razvijenost do razine na kojoj nas razvijeni svijet prihvaća i priznaje za ozbiljan i odgovoran narod te da nas tretira kao državu koja zna što može i koja će to i ostvariti.

PRIJEDLOG MJERA

Predloženu Strategiju nužno je odmah usvojiti i primjenjivati. Mjere vezane uz proračunska sredstva mogu se primjeniti tek pri donošenju proračuna za 2001. godinu. Prijedlozi iz ove Strategije traže drugačiju jasnu državnu politiku za poljoprivredu i izmjenu mnogih propisa, a neke mjere mogu se provoditi i dati rezultate tek na jedan duži vremenski rok. Navedene prijedloge mogu provesti samo državni organi što znači da Strategiju mora usvojiti Hrvatski državni sabor i Vlada RH, a Sabor treba provedbu poljoprivedne politike stalno kontrolirati.

Posebno predlažemo:

1. Na osnovi ove Strategije, Ministarstvo poljoprivrede i šumarstva razradit će državnu poljoprivrednu politiku i operacionalizirati je u dogovoru s poduzećima i seljacima, i proslijediti je na usvajanje Hrvatskom državnom saboru. Ta poljoprivredna politika mora posebno obuhvatiti: zemljišnu politiku, politiku obiteljskih imanja i politiku poljoprivrednih poduzeća. Zatim razvoj poljoprivrede na područjima posebne državne skrbi, kao i politiku naseljavanja i zadržavanja stanovništva u ruralnim područjima. Također i politiku razvoja poljoprivrede na mediteranskom prostoru i morskog ribarstva i to na osnovi ciljeva koji su naznačeni u ovoj Strategiji.
2. Vlada Republike Hrvatske i Hrvatski državni sabor ubrzat će poslove na usklađivanju propisa koji reguliraju ovu gospodarsku djelatnost s propisima Europske unije. Naime, stvaranjem jedinstvenog tržišta EU, zemlje članice morale su uskladiti blizu 300 propisa iz tog područja. Radi zaštite interesa proizvođača i potrošača i zbog želja da pristupimo toj asocijaciji moramo uskladiti naše propise s važećim propisima EU.
3. Ministarstvo poljoprivrede i šumarstva i Ministarstvo gospodarstva trebaju odmah, na temelju navedenih odnosa, izraditi politiku cijena i politiku poticaja koju će verificirati s predstavnicima poljoprivrede. Tu politiku cijena uputit će Hrvatskom državnom saboru na usvajanje. Politiku cijena za osnovne poljoprivredne proizvode utvrđuju mjerodavni organi, a usvaja ju Hrvatski državni sabor i ta politika obuhvaća razdoblje od 5 godina. Vlada RH će na temelju usvojene politike svake godine do kraja rujna propisati zajamčene cijene za iduću ekonomsku godinu, s tim da će se u dio zajamčenih cijena računati i visina poticaja.
4. Pri izradi državnog proračuna Ministarstvo financija i Ministarstvo poljoprivrede i šumarstva izradit će poljoprivredni proračun kao dio državnog proračuna kojeg će usvojiti Hrvatski državni sabor. Sabor će zadužiti Hrvatsku narodnu banku da zajedno s poslovnim bankama formira konzorcij za financiranje poljoprivrede prema okviru navedenom u Strategiji. Poljoprivredni proračun i sredstva tog proračuna bit će plasirana kroz konzorcij banaka prema ovdje predloženom modelu.
5. Nadležna ministarstva i Hrvatska gospodarska komora izradit će katalog prerađivačkih kapaciteta po objektivnim ekonomskim kriterijima, koji bi na

osnovi svojih komparativnih prednosti trebali biti korisnici financiranja i transfera kroz konzorcij banaka.

6. Ministarstvo poljoprivrede i šumarstva i Ministarstvo gospodarstva razradit će prijedlog potrebnih tržišnih institucija koje će svojim radom poticati brži i jeftiniji promet te cjelokupnu potrošnju hrane usmjeriti preko tržišta koje je kontrolirano. Na ovaj način proizvođačima će se osigurati siguran plasman i naplata, a potrošačima jeftinije cijene.
7. Ministarstvo financija odmah će poduzeti mjere za proširenje obuhvata naplate PDV-a i smanjenje stope PDV-a sukladno predloženoj Strategiji.
8. Nadležna ministarstva razradit će precizne naputke radi korištenja lokalnih sredstava (turističke rente i sredstava od prenamjene poljoprivrednog zemljišta) za poljoprivredu.
9. Za plaćanje ovogodišnje žetve i berbe Vlada RH donijet će odluku o mogućnosti plaćanja sezonskih proizvoda mjenicama, koje će avalirati Ministarstvo financija, kako bi svi proizvođači mogli odmah naplatiti isporučenu robu.

1. POTREBA PROMJENA I PRIMJENA RJEŠENJA

Organizirana poljoprivredna politika u razvijenim državama provodi se sustavno od kraja 19. stoljeća. Zapadnoeuropske države, koje nam moraju biti uzor za uređivanje svih gospodarskih odnosa jer na kraju krajeva težimo primitku u Europsku uniju, imaju precizno razrađenu državnu poljoprivrednu politiku i izgrađen složeni interventni mehanizam po kojem razvijaju i održavaju vlastitu poljoprivredu.

Na području sadašnje Republike Hrvatske u zadnjih sto godina provedene su različite poljoprivredne politike, zbog toga što su različite države bile nositelji vlasti. Za trajanja obje Jugoslavije, a posebno za vrijeme FNRJ-a i SFRJ-a, odnos prema poljoprivredi bio je negativan. U doba socijalizma u određivanju gospodarskih i poljoprivrednih odnosa planski je vođena politika odumiranja sela i seljačke proizvodnje. Također su planski stvarane velike gospodarske cjeline, a poljoprivredna poduzeća i zadruge trebale su biti osnova moderne socijalističke poljoprivrede. U tom vremenu stvorene su i uređene velike zemljišne cjeline pa je sada to poljoprivredno zemljište temelj na kojem se može graditi jeftina suvremena proizvodnja.

U posljednjih deset godina doneseni su različiti stavovi, zaključci i materijali kojima se trebala oblikovati poljoprivredna politika, ali nikada nisu u cijelosti provedeni u praksi. Može se reći da je u praksi prevladavao voluntarizam i improvizacija u rješavanju pojedinačnih problema.

Ranije usvojeni materijali (Strategija razvitka hrvatske poljoprivrede i Zaključci Sabora iz 1996. g.), a i najnoviji "Program mjera za gospodarsku reformu i rast" Svjetske banke, samo ističu probleme koje treba riješiti, ali ne navode mjere i sredstva. Ovdje smo postavili cilj razraditi osnovne mjere kako bi se oblikovala provedbena poljoprivredna politika, i to polazeći od zatečenog stanja i od financijskih mogućnosti države. Osim toga, predložene su mjere i ciljevi koji se moraju ostvariti u jednom dužem vremenskom razdoblju, kao i rješenja aktualnih problema koja su utemeljena na tim dugoročnim ciljevima. Naime, ni jedno kratkoročno rješenje nije prihvatljivo ukoliko nije konzistentno s dugoročnom vizijom.

Ističemo da je moguće razraditi i drugačiju provedbenu politiku i predložiti drugačije korištenje financijskih i materijalnih resursa, ali smo uvjereni da predloženo vodi računa o našim ograničenim financijskim mogućnostima. Vizije i operativna rješenja nisu temeljena na maštanju, već polaze od objektivnog stanja. Navedeno je potrebno prihvatiti odmah, jer nema više vremena za odlaganje početka u rješavanju poljoprivrednih problema.

2. CILJEVI DRŽAVNE POLJOPRIVREDNE POLITIKE

Državna poljoprivredna politika treba postaviti ciljeve koji se moraju ostvariti, a njima treba podrediti veličinu sredstava koja će biti korištena.

Ciljevi državne poljoprivredne politike su:

- zaustaviti pad u proizvodnji hrane i stabilizirati zatečenu razinu proizvodnje,
- povećati proizvodnju i osigurati da se do 2004. g. iz vlastite proizvodnje podmiruje barem 95% potrošnje, a uvoz svesti na 400-500 mil. DEM (od čega cca 50% proizvoda koji se u nas ne proizvode - kava, banane, limun, naranče i sl.),
- povećati izvoz na cca 2 mlrd. DEM,
- smanjiti cijene hrane za 20 indeksnih poena kako bi se omogućilo da barem 75% primanja stanovništva bude usmjereno u potrošnju drugih roba ili u štednju,
- urediti odnose u poljoprivredi, polazeći od zatečenog stanja i poznatih europskih dostignuća,
- osigurati proizvođačima hrane jednak dohodak od rada u poljoprivredi kao i drugim djelatnostima gospodarstva,
- voditi politiku održavanja poljoprivredne proizvodnje na ruralnom prostoru u svrhu održavanja naseljenosti tog područja.

Te ciljeve moguće je ostvariti jedino uz programirano intenzivno i ekstenzivno¹ korištenje zemljišnih resursa. Dio našeg poljoprivrednog zemljišta osposobljeno je za intenzivnu proizvodnju, tj. za proizvodnju koja daje visoke prirode, ali i traži veća ulaganja. Zbog toga je ta proizvodnja skuplja od ekstenzivne proizvodnje i od cijena hrane na svjetskom tržištu. Na svjetskom tržištu prodaje se hrana proizvedena uglavnom na ekstenzivan način ili se izvozi uz izvozne stimulacije. Izvozne cijene hrane na svjetskom tržištu na razini su cca 60% naših proizvođačkih cijena.

U Republici Hrvatskoj treba osigurati niske cijene proizvoda na zemljištu na kojem se intenzivno proizvodi. Za to treba odmah, odnosno u prvoj godini provođenja ove politike, osigurati 1,7 mlrd. kuna. Taj je iznos dovoljan za zadržavanje postojeće razine proizvodnje. U jednom dužem vremenskom razdoblju potrebno je povećati ratarsku proizvodnju 40-50% da bi se stekli uvjeti za povećanje stočarske proizvodnje od najmanje 2,5 puta. Za povećanje ratarske proizvodnje prema navedenom treba povećati iznos poticaja za cca 600 mil. kuna, a za povećanu stočarsku proizvodnju potrebno angažirati 4-6 mlrd. kuna, ali uglavnom za kreditiranje proizvodnje.

Osim ovih cca 500.000 ha za intenzivnu proizvodnju, ostalo poljoprivredno zemljište bilo bi korišteno za ekstenzivnu proizvodnju, a takva

¹ u ekstenzivnoj proizvodnji je mali udio rada, strojeva i materijalnih ulaganja, što daje niske proizvodne rezultate, ali i ta proizvodnja može dati i visokovrijedne proizvode zdrave hrane

proizvodnja traži znatno manje ulaganja i ona je po troškovima jeftinija od intenzivne proizvodnje, koju će jeftinom učiniti pravo na poticaj.

Sva sredstva za poljoprivredu koja treba osigurati iz državnog proračuna bit će reinvestirana sredstva naplaćena od poljoprivrede, odnosno od PDV-a na promet poljoprivrednih proizvoda, naplate zemljišne rente, pretvaranja robnih rezervi (iz materijalnog) u financijski oblik, iz carina na uvoz poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda i sl.

Izdvajanjem 1,7 mlrd. kuna iz državnog proračuna za poticanje intenzivnije proizvodnje na nižoj razini cijena dat će pozitivne učinke, time što će cijene hrane biti niže do cca 20 indeksnih poena. Za istu količinu hrane potrošači će u prvoj godini uštedjeti 4-4,5 mlrd. kuna. Ovdje predložene mjere od velikog interesa su ne samo za poljoprivredne proizvođače, već i za prehrambenu industriju, a najveće uštede i korist imat će potrošači.

Ovim se potiče samo ona primarna proizvodnja koja mora opstati i koja čini input drugim proizvodnjama. Seljačka proizvodnja ne potiče se većim iznosima direktno (osim mlijeka i grožđa) već indirektno kroz niže troškove inputa i kroz uređenje tržišta, kako bi sezonski proizvodi bili prodani odmah po najpovoljnijim cijenama.

3. ZATEČENO STANJE POLJOPRIVREDE POČETKOM NOVOG TISUĆLJEĆA

U razvijenim europskim zemljama početkom 20. stoljeća veličina seljačkih imanja bila je između 9-15 ha² (ovisno o pojedinoj državi), ali je više od 50% ukupnog poljoprivrednog zemljišta bilo organizirano u onih seljaka koji su raspolagali s više od 20 ha poljoprivrednog zemljišta.

Tada je na području Republike Hrvatske (bez Dalmacije i Istre) veličina poljoprivrednih imanja bila oko 10 ha, ali treba znati da su velike površine imali veleposjednici i obiteljske zadruge. U to vrijeme na sadašnjem teritoriju Republike Hrvatske bilo je više od 2 mil. uvjetnih grla stoke (sva stoka preračunata u goveda), a proizvodilo se 1,2 mil. tona žitarica, od čega 760.000 tona stočnih žitarica. Po veličini imanja i proizvodnji bili smo slični razvijenim europskim zemljama.

Sada je u Republici Hrvatskoj statistički evidentirano 530.000 obiteljskih imanja prosječne veličine 2,9 ha, a osim tih imanja postoji manji broj poduzeća koja obrađuju državnu zemlju i raspolažu s površinama od 396.000 ha površina, od čega je 303.000 ha oranica.

Struktura i vlasništvo poljoprivrednog zemljišta ima negativni utjecaj na kretanja u proizvodnji. Danas se proizvodi 800.000 tona krušnih žitarica i 1.700.000 tona stočnih žitarica, a drugih industrijskih kultura (izraženo u

² AGRA EUROPE, 21. 11. 1995.

uvjetnim količinama žitarica) još 400.000 tona. Međutim, broj stoke smanjen je na samo 800.000 komada uvjetnih grla, što je 2,5 puta manje nego početkom stoljeća. Treba istaknuti da je krajem 80-ih godina u Hrvatskoj bilo cca 1.450.000 uvjetnih grla stoke. Smanjenjem broja stoke siromaši poljoprivreda jer stoka i stočarska proizvodnja daju vrijednost koja višestruko povećava dohodak poljoprivredne proizvodnje. Ovi podaci pokazuju kako smo od neto izvoznika postali neto uvoznici hrane.

Usprkos svemu tome, poljoprivreda je iznimno značajna u našem gospodarstvu i veliki broj stanovnika manji ili veći dio dohotka ostvari u poljoprivredi. Krajem 80-ih godina u Republici Hrvatskoj je, prema istraživanjima FAO-a³, vrijednost poljoprivredne proizvodnje i prehrambene industrije bila cca 8 mlrd. DEM (nešto iznad 5 mlrd. USD, što ovisi o tadašnjem kretanju međuvalutnih odnosa). Tada je primarna poljoprivredna proizvodnja sudjelovala s cca 13% u ukupnoj vrijednosti društvenog proizvoda. Osim primarne proizvodnje, sličan udjel u ukupnom društvenom proizvodu imala je prehrambena i prerađivačka industrija (kojima je poljoprivreda izvor sirovina). Trgovina sudjeluje u društvenom proizvodu sa cca 14%, a ostvari na prodaji hrane cca 50% ukupnog prometa. Kada se zna vezanost za primarnu proizvodnju kemijske industrije, proizvodnje umjetnog gnojiva i goriva, proizvodnje veterinarskih lijekova, transporta, turističke potrošnje i slično, realno se može ocijeniti da cca 45% proizvodnje svoj razvoj veže uz poljoprivredu. Stoga je poljoprivreda s pravom proglašena za najvažniju granu našeg gospodarstva.

Osim obradivog zemljišta, već postoje izgrađeni prerađivački kapaciteti koji mogu preraditi više sirovina nego što ih sada proizvodimo, a dio neiskorištenih kapaciteta može svoju iskoristivost povećati za podmirenje potrošnje na domaćem tržištu koja se sada podmiruje uvozom, dok se dio slabo korištenih proizvodnih kapaciteta prehrambene industrije može koristiti za povećanje izvoza.

Također izvoz specifične hrane i poljoprivrednih proizvoda proizvedenih po normativima ekološke proizvodnje može biti važan element našeg međunarodnog gospodarskog uspjeha, ali valja voditi računa da se moramo više orijentirati i na tržišta novonastalih zemalja. Da je moguće izvoziti velike količine poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda, najbolje ilustrira činjenica da Nizozemska⁴ ostvari u izvozu tih proizvoda više od 70 mlrd. DEM.

4. POTROŠNJA, IZVOZ I UVOZ, BILANCIRANJE

Prema standardu FAO-a⁵ za osiguranje dobre i kvalitetne prehrane potrebno je po stanovniku proizvesti cca 1.000 kg žitarica. U Republici Hrvatskoj, uzevši u obzir sve činjenice vezane uz sveukupne migracije, kao

³ Privredna komora Jugoslavije, GLASNIK br. 6, 1990.

⁴ Prema statistikama UN

⁵ Ekonomska politika br. 1971. iz 1990.

osnovu za računanje potrošnje treba uzeti 4,4 mil. potrošača. Stoga je dugoročni cilj poljoprivrede proizvesti 4,4 mil. tona žitarica samo za potrebe domaće potrošnje. Ranije smo naveli kako sada proizvodimo tek nešto više od 2,5 mil. tona žitarica i to je jedan od uzroka manjka hrane i vanjskotrgovinskog deficita u poljoprivredi i prehrambenoj industriji.

U Republici Hrvatskoj raspoložemo s 2,02 mil. ha obradivih površina, od toga cca 1,4 mil. oranica i vrtova, i na tim površinama moguće je organizirati potrebnu proizvodnju na intenzivan način ili kombinirani sustav intenzivno-ekstenzivne proizvodnje.

Ekonomska teorija i praksa razvijenih zemalja drži da uvoz hrane predstavlja gubitak nacionalnog društvenog bruto proizvoda, a uvoz hrane opravdan je jedino ako je ukupni izvoz veći od uvoza ili ako ne postoje resursi za potrebnu proizvodnju. Ocjenjuje se da je naš registrirani uvoz zajedno s individualnim uvozom veći od 3 mlrd. DEM, a izvoz je na razini od cca 1,4 mlrd. DEM, i stoga vanjskotrgovinski deficit u toj grani iznosi cca 1,6 mlrd. DEM te na taj način gubimo 3,5-4% društvenog bruto proizvoda. Bez potrebnog elaboriranja ističemo da je 80-ih godina u tadašnjoj Republici Hrvatskoj ostvarivan suficit u vanjskotrgovinskoj razmjeni tih proizvoda u prosjeku od 380 mil. DEM.

Radi sigurnih saznanja o kretanjima proizvodnje, uvoza i izvoza nameće se potreba bilanciranja, odnosno programiranja potrebne proizvodnje po prihvatljivim cijenama, što iziskuje razradu i propisivanje potrebne metodologije bilanciranja, o čemu postoji poznata praksa. Sa sigurnošću se može tvrditi da se ne može organizirano povećati proizvodnja bez programiranja i bilanciranja, a prepuštanje poljoprivrede autonomnom djelovanju tržišta, zbog poznatih cikličnih kretanja, neprestano vodi smanjivanju proizvodnje i povećanju uvoza.

Bilanciranje u osnovi predstavlja konkretno utvrđeni program proizvodnje, potrošnje, uvoza i izvoza za ekonomsku godinu. U okviru bilanci utvrđuju se poljoprivredni resursi i njihovo korištenje za domaće i izvozno tržište. Osim toga, u bilancama se predviđaju i planiraju financijska sredstva kojima se ostvaruju bilančne veličine kako bi materijalne potrebe bile pokrivene potrebnim kapitalom, bilo obrtnim, bilo investicijskim. U bilanciranju izvoza planira se i bilancira potreban kapital i poticaji koji će stvoriti sve uvjete da se planirani izvoz ostvari.

5. DRŽAVNI MARKETING, POTROŠNJA HRANE

U Republici Hrvatskoj ne postoji institucija koja se na državnoj razini bavi marketingom temeljenim na nacionalnim probicima, a koja bi optimalizirala ukupne gospodarske učinke poljoprivrede. U zapadnoeuropskim zemljama, osim ministarstava poljoprivrede, poljoprivreda i prehrambena industrija imaju vlastite autonomne organizacije, bilo da su organizirani u poljoprivredne komore, a osim njih organizirani su i stručno servisirani od

granskih i međugranskih instituta. Političare i druge koji zastupaju interese poljoprivrede stručno servisiraju navedene institucije i u osnovi te institucije provode specifični državni poljoprivredni marketing.

U nas ne postoji organizirana institucija za vođenje državnog marketinga poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda koja bi se stručno, na temelju objektivnih činjenica i izvan političkih previranja, zalagala za gospodarsku korist poljoprivrednih proizvođača, a isto tako i za korist potrošača hrane. Naime, hrana je neophodna u potrošnji svakoga čovjeka pa izdaci za hranu predstavljaju neelastične troškove. Dio primanja kojeg domaćinstva ne utroše za nabavku hrane moguće je koristiti za nabavu drugih roba. Veliki dio izdataka za hranu uvjetuje malu kupnju drugih proizvoda čime se koči razvoj drugih gospodarskih grana.

U razvijenim zemljama se po glavi (p/c) četveročlanog domaćinstva godišnje potroši cca 2.700 DEM⁶ za nabavu hrane i drugih poljoprivrednih proizvoda, a to angažira samo cca 17% ukupnih primanja po članu domaćinstva.

U Republici Hrvatskoj potrošnja hrane angažira cca 1.800 DEM p/c, a uzme li se u obzir činjenica da se naturalno utroši cca 15% od ukupne potrošnje, na tržištu se tijekom godine kupuje hrane u vrijednosti cca 1.530 DEM p/c. Navedeni iznos pomnožen s brojem stanovnika koji stalno troše u Republici Hrvatskoj (4.300.000 stanovnika bez potrošnje turista) daju ukupnu sumu izdataka za hranu u iznosu od 6.579.000.000 DEM. Budući da su ukupna primanja stanovništva (plaće, mirovine i prihodi od vlastitog rada) cca 14 mlrd. DEM, izdaci za hranu angažiraju cca 47% ukupnih primanja. Tako utvrđenu potrošnju povećava potrošnja stranih turista, koju treba računati u visini potrošnje 100.000 stanovnika, ali uz standard potrošnje zapadnoeuropskih stanovnika gdje su izdaci za potrošnju u prosjeku 30% veći, odnosno utroše se slične količine, ali znatno skuplje hrane. Na taj način potrošnja poljoprivrednih proizvoda u turizmu je cca 300 mil. DEM i to treba računati kao izvoz hrane.

Navedene činjenice pokazuju nužnost vođenja nacionalnog marketinga i razradu državne politike koja bi proizvođačima hrane osiguravala dohodak i interes za proizvodnju, a gospodarskim mjerama osiguralo bi se da cijene hrane budu niske, kako bi potrošačima ostalo na raspolaganju barem 75% primanja za potrošnju drugih roba.

U nas je u zadnjih šest do sedam godina, zbog visoke carinske zaštite, omogućeno formiranje viših cijena za poljoprivredne i prehrambene proizvode, odnosno za cca 20% iznad cijena u većini razvijenih europskih zemalja. Ulaskom u WTO smanjivat će se carinska zaštita, što će nužno izazvati smanjivanje cijena poljoprivrednih proizvoda. Pad cijena koji se očekuje na domaćem tržištu mora biti nadoknađen poticajima kako bi se zadržala proizvodnja na sadašnjoj razini, a bez organiziranog otklanjanja ovog sniženja carina doći će do velikih problema u poljoprivredi. Stagnacija i pad

⁶ Handel Aktuel 1996., Dokumentation des Eurohandels Instituts ev Köln

proizvodnje u poljoprivredi izaziva ozbiljne probleme jer ta proizvodnja ima veliko značenje za ukupno gospodarstvo, ali i zbog toga što cca 40-50% stanovništva na neki način radi i ovisi o dohotku iz poljoprivrede.

U sklopu nacionalnog marketinga poljoprivredna poduzeća i prehrambena industrija trebaju dogovorno organizirati poslovni centar preko kojeg će se osigurati zajednički nastup na domaćem i inozemnom tržištu. Taj poslovni centar zakupljivat će distribucijske centre u gradovima, voditi pregovore s HŽ-om o najpovoljnijoj tarifi prijevoza, organizirat će zajednički nastup prema lukama i poduzimati marketinške i distribucijske zahvate kako bi se smanjili troškovi prometa. Poslovni centar omogućio bi bolji izbor svih roba na jednom mjestu, a trgovini na malo kupnju roba mimo stranih i domaćih trgovačkih lanaca koji poskupljuju distribuciju i barijera su između proizvođača i potrošača.

6. ZEMLJIŠNA POLITIKA

Početak prošlog stoljeća struktura vlasništva nad poljoprivrednim zemljištem bila je slična kao i u drugim, sada razvijenim, europskim zemljama. U međuvremenu, zbog vođenja pogrešne zemljišne politike, nestao je stabilan seljački stalež u kojem bi dominirala imanja od 20-30 ha, na kojima bi bilo 30-60 uvjetnih grla stoke, a takav seljački sloj dominira u proizvodnji europskih zemalja.

Naime, država je tada prisilom, mimo ekonomskih kategorija, stvarala određene političke vizije u poljoprivredi po uzoru na sovjetska iskustva, po kojima je trebalo organizirati našu proizvodnju i stvarati novu vlasničku strukturu. Međutim, već tada se uvidjela pogreška, promijenjena je politika i formirani su PIK-ovi kao prijelazna faza između velikog poduzeća, koje bi trebalo profitno poslovati, i socijalističkog proizvodnog sustava. Ti PIK-ovi imali su i pozitivnih utjecaja pri uvođenju modernih tehnologija i povećavanja intenziteta proizvodnje, a još veću ulogu ostvarili su kooperacijom koja je rješavala tadašnje poljoprivredne probleme sela i seljačke proizvodnje. Takvi poljoprivredni sustavi postizali su dosta dobre proizvodne rezultate u to vrijeme, iako je ukupna financijska strana poslovanja nekih PIK-ova bila upitna i problematična.

Stvaranje netransparentnog vlasničkog sustava omogućeno je i zbog toga što državna ideologija nije priznavala poljoprivredno-zemljišnu rentu, a bez tog i drugih ekonomskih zakona, ne mogu se stvarati optimalni gospodarski odnosi.

U zemljama Europske unije⁷ sadašnje uređenje svih vlasničkih odnosa na poljoprivrednom zemljištu temeljeno je na renti koja se priznaje u iznosu od cca 110 DEM/t žitarica na bazi priroda od 5,3 t/ha. Priznata zemljišna renta za prosječan prirod iznosi 580 DEM/ha. Za naše prilike, a za provođenje

⁷ AGRA EUROPE, Common Agricultural Policy of the EU (C.A.P.) monitor, izračunata prema podacima

poljoprivredne politike prema navedenom, baza za plaćanje rente trebao bi biti prirod od 4,8 t/ha žitarica, a za taj iznos predlažemo da se prizna renta u visini 60% od priznate rente u zemljama EU, i u tom slučaju na takvom zemljištu s osnova rente, vlasnik ima prihod od cca 316 DEM/ha. Međutim, zemljišna renta za uređeno poljoprivredno zemljište bivših PIK-ova, koje omogućuje prirod od 7,0 t/ha, osigurava rentu od 462 DEM/ha. Ta zemljišna renta je prihod od zemljišta, ali ona ujedno određuje vrijednost zemljišta. Prihod od rente je osnovni razlog što zemljište npr. u okolini Duisburga⁸ ima vrijednost od 40.000 DEM/ha, a u Baranji zemljište iste kvalitete može se kupiti za 3-4.000 DEM, iako svi drugi proizvodi i u Duisburgu i u Baranji stoje približno jednako (strojevi za proizvodnju, traktori, umjetna gnojiva, osobni automobili i sl.).

Uvođenjem kategorije zemljišne rente stvorit će se osnova za restrukturiranje postojećih vlasničkih odnosa na ekonomskoj osnovi, iako treba voditi računa da će se ti odnosi u nas rješavati djelomično na specifičan način.

Naime, sadašnje zemljište koje obrađuju poljoprivredna poduzeća u vlasništvu je države pa su poljoprivredna poduzeća jedina koja proizvode na tuđem proizvodnom sredstvu. To zemljište nastalo je s jedne strane od zemljišta koje je oduzeto iseljenim Nijemcima, dio zemljišta je kupljen, a dio je nastao od nacionaliziranog zemljišta hrvatskih građana. Na ovaj način u državnom vlasništvu je oko 1/4 poljoprivrednog zemljišta, a to je zemljište najbolje kvalitete u koje su poduzeća puno uložila (arondacija, izgradnja putova, kanala, komasacija, dreniranja i sl.). Poduzeća sada to zemljište obrađuju, a nisu mu vlasnici.

S druge strane, postoji registrirano 530.000 obiteljskih imanja s prosječnom veličinom od 2,9 ha, s tim da je svako imanje podijeljeno u prosjeku na sedam parcela. Tako podijeljeno zemljište teško je koristiti za jeftinu proizvodnju žitarica, uljarica i drugih kultura koje se troše u velikim količinama. Seljačka imanja s tako strukturiranim zemljištem mogu proizvoditi voće, povrće, cvijeće, grožđe i sl., a veća i organizirana seljačka imanja pogodna su za stočarsku proizvodnju, gdje se manjak raspoloživog zemljišta nadoknađuje većim radnim angažmanom. Međutim, za stvaranje ove isplative seljačke proizvodnje, nužno je razviti potrebnu tržišnu infrastrukturu, kao i u drugim zemljama, kako bi seljaci mogli sve svoje proizvode prodati na najbližem tržišnom centru izravno trgovcima. Na taj način izbjegavaju se prekupci i špekulanti, a seljacima će preko tih centara biti otkupljena cjelokupna proizvodnja, pa će tako organiziranje tržišta posredno imati najveći utjecaj na povećanje dohotka seljaka i na razvoj sela i seljačke proizvodnje.

⁸ AGRA EUROPE, Policy Impact Analysis, izračunato prema podacima

6.1. POLITIKA OBITELJSKIH IMANJA

Obiteljsko imanje u europskim zemljama strukturirano je prema vrsti proizvodnje, a raspolaže sa znatno većim zemljišnim površinama u odnosu na naša seljačka domaćinstva. U prosjeku ta domaćinstva imaju više od 25 ha zemljišta i više od 40 uvjetnih grla stoke, a najmanji iznos sredstava za uređenje i organiziranje takvog imanja angažira više od 2 mil. DEM.

Česte parole o obiteljskoj poljoprivredi u našoj zemlji protkane su nerealnom iluzijom kako je obiteljsko imanje moguće ostvariti malo jačim političkim angažmanom i s nekoliko naivnih naputaka. Ako budemo razvijali poljoprivredu prema sadašnjem stanju u Europi, trebamo organizirati ne više od 50.000 seljačkih domaćinstava, ali za takvu organizaciju poljoprivrede bilo bi nužno angažirati više od 100 mlrd. DEM. Kada bi i postojao raspoloživi kapital, ne bi se isplatilo ulagati u takvo restrukturiranje poljoprivrede.

Okupnjivanje obiteljskih imanja treba provoditi organizirano, na način da se povećanje zemljišnih površina obavi na račun poljoprivrednog zemljišta drugih obitelji koje to zemljište ne koriste. U tu svrhu treba koristiti kombinirani sustav poreznih olakšica i prisila, kako bi se s jedne strane oslobodili plaćanja poreza svi oni vlasnici koji obrađuju imanje veličine i standarda proizvodnje za to područje, a visoke poreze za nekorištenje zemljišta (koje je nacionalno bogatstvo) plaćali bi oni vlasnici koji zemljište ne koriste na očekivani način. Osim toga, svi vlasnici poljoprivrednog zemljišta mogli bi plaćati PDV na prirodnu potrošnju, i to kao da na tom zemljištu proizvode hranu za zadovoljenje vlastitih potreba. U SR Njemačkoj po članu takvog domaćinstva naplaćuje se PDV na prirodnu potrošnju hrane od 160 DEM p/c godišnje.

Međutim, valja voditi računa da se novim metodama ne smije vršiti neko novo revolucionarno nasilje i stoga treba predvidjeti i razraditi što se smatra prihvatljivom proizvodnjom na kojoj se ostvaruje dodatan prihod mješovitog domaćinstva i utvrditi optimalnu veličinu obradivog zemljišta koje može biti osnova za taj prihod, a te optimalne, ali manje površine, rasteretiti nepotrebnih poreznih izdataka. U osnovi, prava poljoprivredna domaćinstva koja žive samo od poljoprivrede trebaju imati dohodak po aktivnom članu domaćinstva od najmanje 120.000 DEM.

U provedbi poljoprivredne politike i razradi odnosa prema seljačkoj proizvodnji treba imati na umu da će i dalje postojati brojna domaćinstva koja će proizvoditi nešto hrane za vlastite potrebe ili za neku malu prodaju. Međutim, takva domaćinstva ne mogu biti predmet poljoprivredne politike. Ne smije se upropaštavati nacionalna poljoprivreda radi provedbe loše socijalne politike. Socijalnu politiku prema siromašnim seljačkim domaćinstvima treba voditi drugim mjerama državne skrbi, a ne na račun poljoprivredne efikasnosti.

6.2. ZEMLJIŠNA POLITIKA ZA POLJOPRIVREDNA PODUZEĆA

Velike zemljišne površine osposobljene za intenzivnu proizvodnju sada obrađuju uglavnom poljoprivredna poduzeća, a to je činjenica koja se ne može riješiti zanemarivanjem, nekim oblicima neshvatljive i nevlasničke pretvorbe, već se takav potencijal mora maksimalno uskladiti s ciljevima poljoprivredne politike. Poznato je da je to zemljište uređeno i osposobljeno za intenzivnu proizvodnju i na tom zemljištu mogu se proizvoditi one kulture koje se masovno troše (sve vrste žitarica i industrijskog bilja), a za tu proizvodnju treba angažirati malo rada i znatna ulaganja. I kod poduzeća vrijedi pravilo da ukupni prihod po zaposlenom mora biti 120-150.000 DEM.

Posebno kao paradoks ističemo činjenicu da su poljoprivredna poduzeća pretvorbom postala vlasnici kanala, drenaža i drugih ulaganja u to zemljište, a nisu vlasnici samoga zemljišta.

Stoga je potrebno odmah izmijeniti postojeće propise i utvrditi sljedeće:

- zemljište koje je poduzeće kupilo po bilo kojoj osnovi mora postati osnovno sredstvo toga poduzeća i u tu svrhu treba izmijeniti postojeće zakone, a i izmijeniti popratne propise o pretvorbi i revalorizirati procijenjenu vrijednost,
- zemljište koje je dobiveno od države (vlasništvo izbjeglih Nijemaca i od drugih nepoznatih vlasnika) gruntovno potvrditi kao državno zemljište, dati ga u koncesiju poduzećima s rokom od 30 godina i uz plaćanje propisane zemljišne rente,
- zemljište, vlasništvo naših građana koje im je oduzeto i koji se bave poljoprivrednom proizvodnjom, treba u naravi vratiti odmah, a sve ostalo zemljište čiji se vlasnici ne bave proizvodnjom, dati u koncesiju poduzećima na 15 godina, s tim da poduzeća vlasnicima plaćaju propisanu rentu za korištenje tog zemljišta i da se kroz tih 15 godina riješi pitanje vlasništva tog zemljišta.

Polazeći od toga, poljoprivredna poduzeća imala bi osnovne ekonomske pretpostavke za vođenje poslovne politike, a vlastito poljoprivredno zemljište bit će im osnova i garancija za korištenje i namicanje potrebnog obrtnog kapitala. Osim vlastitog zemljišta, dugoročne koncesije također mogu biti osnova za podizanje boniteta poslovanja.

Za poduzeća kojima je veća vrijednost zemljišta u vlasništvu države od ostalih osnovnih sredstava (npr. Belje d.d.), za vlasnika se određuje država, a ne neki fond ili neka paradržavna institucija koja predstavlja nevlasnika iz prakse samoupravljačkih odnosa. Država će kao vlasnik utvrditi zadaće tog poduzeća koje će plaćati državi zemljišnu rentu, a korištenjem zemljišnih resursa ostvariti dobit.

6.2.1. RADNO PRAVO ZA SEZONSKU PROIZVODNJU

Poljoprivredna poduzeća opterećena su i viškom zaposlenih, posebno u ratarstvu. Rješavanje problema zaposlenih bila je i osnova za stvaranje kombinata u kojima su se gradili često puta nepotrebni ili preveliki prerađivački kapaciteti, samo da bi se moglo zaposliti što više radnika. To naslijeđeno stanje i pravo zaposlenika onemogućuju racionalni rad u ratarstvu, posebno u proizvodnji sezonskih proizvoda. Kod rješavanja problema zaposlenih radnika mora se voditi računa da ostvareni dohodak opravdava zaposlenost.

Nabavom suvremenih strojeva za ratarsku proizvodnju ne kupuje se samo tehnologija korištenja, već se i utvrđuje broj zaposlenih za rukovanje tim strojem koji može obraditi određene površine. U poduzećima i njihovoj ratarskoj proizvodnji mora se omogućiti svođenje stalnog broja zaposlenih na minimalni broj radnika i uz obvezu sezonskog zapošljavanja potrebnih radnika iz zatečenog viška. Osim tog problema, nužno je razraditi sustav primjene kolektivnog ugovora u poljoprivredi, tako da se raspodijeli radno vrijeme: u radnoj sezoni radi se "od sunca do sunca", a taj višak radnih sati preraspodijelit će se na one dijelove godine kada nema posla. Ispitat će se mogućnost da radnici u vremenu kada nemaju što raditi ne mogu imati ni osigurano pravo na plaću, već samo pravo na zdravstveno osiguranje i sl.

7. POLITIKA PREHRAMBENE INDUSTRIJE

U Republici Hrvatskoj naslijeđena je prehrambena industrija, čiji kapaciteti nisu usklađeni s kapacitetom tržišta što ga pokriva. Naime, prehrambena industrija izgrađena je prema potrebama jednog unutarnjeg tržišta koje je tada bilo nekoliko puta veće nego danas, a s druge strane dio kapaciteta bio je usmjeren na izvoz, bilo na zapadnoeuropska, bilo na istočna tržišta. Domaće tržište je smanjeno, smanjena je mogućnost izvoza na zapadnoeuropska tržišta zbog njihovih visokih carinskih barijera, a isto tako, zbog promjene ukupne politike povećana je konkurencija na istočnoeuropskim tržištima, zbog čega je došlo do pada korištenja postojećih industrijskih kapaciteta. Prema tome, nužno je uskladiti korištenje kapaciteta postojeće prehrambene industrije sa stvarnim tržišnim potrebama, najprije domaćeg tržišta pa tek onda prema realnim mogućnostima izvoza.

Prehrambena industrija uglavnom se razvija do razine kojom osigurava potrebe za sirovinama iz domaćih izvora, a samo manjem dijelu moguće je uvoziti sirovine za potpunije korištenje kapaciteta prehrambene industrije kojima se zadovoljavaju potrebe domaćeg i izvoznog tržišta.

Nacionalni marketing poljoprivrede mora voditi računa o višku kapaciteta u prehrambenij industriji. U prvom redu, nužno je utvrditi koji naslijeđeni prehrambeni kapaciteti nemaju tržišta i oni u dogledno vrijeme moraju biti zatvoreni. Takve kapacitete treba zatvoriti odmah, bez obzira na regionalne probleme i na probleme zapošljavanja. Korištenje 40-50%

kapaciteta jedne grane ili grupacije sigurno vodi u propast one koji su bolji i moderniji. Npr., danas je u mlinovima Republike Hrvatske moguće preraditi više od milijun tona pšenice, a stvarne potrebe i mogućnosti prodaje brašna ne prelaze 500.000 tona. Ukoliko egzistiraju svi mlinovi i ne zatvaraju se zastarjeli, neminovno će propasti i oni koji su kvalitetni i koji imaju dobar proizvodni program. Smanjeno korištenje kapaciteta povećava troškove i čini dobre mlinove neekonomičnima i neracionalnima. To vrijedi za sve druge kapacitete prehrambene industrije, pa je nužno zadužiti Hrvatsku gospodarsku komoru i mjerodavna ministarstva da izrade program potrebnih prehrambenih kapaciteta, kako bi se svim mjerama ekonomske politike podržavali isplativi kapaciteti, a odmah prišlo zatvaranju onih koji nemaju perspektive.

8. POLJOPRIVREDA U MEDITERANSKOJ REGIJI

Meditranska regija obuhvaća oko trećinu teritorija Republike Hrvatske⁹. Prema popisu 1991. godine na tom je prostoru živjelo oko 1.458.600 stanovnika, odnosno 31% ukupnog stanovništva Hrvatske.

U sklopu izrade poljoprivredne politike potrebno je posebno razraditi mehanizam poljoprivredne politike mediteranske proizvodnje jer je na tom prostoru na malim zemljišnim površinama moguće organizirati visokovrijednu proizvodnju koja će omogućiti zadržavanje stanovništva u ruralnim prostorima.

Poljoprivredu na mediteranskom prostoru, osim kao gospodarsku granu, treba promatrati i kao važan čimbenik u upravljanju prostorom te u funkciji demografske i socijalne politike. Hrvatska poljoprivredna politika temelji se na panonskoj poljoprivredi i stoga je zanemareno brdsko i mediteransko područje i njihovi prirodni i ljudski resursi. Stoga razvojna rješenja u mediteranskoj poljoprivredi treba tražiti u održivom razvitku, što podrazumijeva organiziranu društvenu reprodukciju koja se temelji na uravnoteženom odnosu između brojnosti i rasporeda stanovništva, kvalitete biosfere i okoliša (kao prirodne osnove života) i produkcije materijalnih dobara. Drugi princip kojeg bi se trebalo držati u toj poljoprivrednoj proizvodnji je korištenje vlastitih izvora (sirovina, rada) u primarnoj i sekundarnoj preradi (stočarstvo, prerada poljoprivrednih proizvoda).

Osnovni subjekt poljoprivredne politike na mediteranskom prostoru (a ujedno i socijalne, demografske, ruralne i prostorne) treba biti obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo koje i dalje u posjedu drži najveći dio zemljišta, a raspolaže i s drugim proizvodnim potencijalom (stoka, mehanizacija,

⁹ Poljoprivrednom regionalizacijom Republike Hrvatske određeno je da Mediteranska regija obuhvaća cjelokupno područje Istarske županije, priobalni i otočni dio Primorsko-goranske županije, Zadarsku, Šibensko-kninsku, Splitsko-dalmatinsku i Dubrovačko-neretvansku županiju.

gospodarski objekti). U sadašnjoj strukturi gospodarstava prema izvorima prihoda, odnosno vrsti djelatnosti, prevladavaju pluriaktivna gospodarstva.¹⁰

Osnovno polazište za razvitak poljoprivrede na prostoru Mediteranske regije je osiguravanje dohotka obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima na razini zaposlenih u drugim proizvodnim granama, što se treba regulirati cijenama na tržištu i ostalim neizravnim mjerama državne intervencije u proizvodnji tipičnih mediteranskih kultura: maslina, vinove loze, povrća, durum pšenice, sjemenskog i aromatskog bilja, kao i dohotkom izvan poljoprivrede.

Temeljni razvojni ciljevi poljoprivrede u Mediteranskoj regiji su:

- optimalna uporaba raspoloživih resursa radi postizanja maksimalne ekonomske efikasnosti,
- razvitak poljoprivrede i prerade poljoprivrednih proizvoda na tehnološkim rješenjima koja će zadovoljiti kriterije zaštite okoliša u sklopu odluke o primjeni svih mjera i postupaka sa svrhom racionalnog gospodarenja prostorom,
- stvaranje zadovoljavajuće kvalitete življenja obiteljskih gospodarstava kao nositelja razvitka ruralnog prostora i svih njegovih vrijednosti,
- izgradnja prepoznatljive slike mediteranske i regionalne poljoprivrede,
- očuvanje prirodnih, kulturnih, graditeljskih i tradicijskih vrijednosti mediteranskog prostora.

Težište razvitka poljoprivrede treba biti na proizvodnji i preradi tipičnih mediteranskih kultura i proizvoda na njihovoj osnovi, a u stočarstvu u prvom redu proizvodi ovčarstva i kozarstva. Agroekološki uvjeti na području Mediteranske regije izrazito su povoljni za uzgoj povrća i cvijeća, posebice u zaštićenim prostorima, gdje ta proizvodnja zbog povećane insolacije i viših temperatura pokazuje tehnološke i ekonomske (komparativne) prednosti. Impuls razvoju povrćarstva trebalo bi dati gradnjom doradbenih i preradbenih kapaciteta, ponajprije za konzerviranje, sušenje i smrzavanje povrća.

Ratarska proizvodnja trebala bi se bazirati, kao i u svim zemljama Mediteranske regije, na proizvodnji durum pšenice za čiju preradu treba izgraditi odgovarajuće kapacitete za proizvodnju tjestenina. U brdskom dijelu Istre i zagorskom djelu Dalmacije treba potencirati proizvodnju krmnog bilja, lucerne i djeteline, odnosno sirovina za ovčarsku, kozarsku i eventualno govedarsku proizvodnju.

Vinogradarstvo je u Mediteranskoj regiji jedna od osnovnih grana poljoprivredne proizvodnje pa je tako treba i tretirati jer je prisutan trend stalnog smanjenja vinogradarskih površina.

¹⁰ Ona koja se bave djelatnošću izvan poljoprivrede (po našoj statističkoj terminologiji: "mješovita i nepoljoprivredna") gdje ostvaruju i dio dohotka. Pluriaktivnost će i dalje biti osnovno obilježje obiteljskog poljoprivrednog gospodarstva u Mediteranskoj regiji, a temelj za klasifikaciju obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava trebala biti veličina dohotka, a ne veličina zemljišta ili mjesto zaposlenja članova kućanstva.

Od voćarskih kultura najvažnije mjesto zauzima maslina koja je posebno interesantna za otočno područje. U većini maslinika prisutan je ekstenzivni uzgoj budući da su sađeni na škrtim, često teško pristupačnim terenima. Radi revitalizacije maslinarstva treba obnoviti stare i saditi nove maslinike, što treba pratiti modernizacijom i izgradnjom novih postrojenja za preradu maslina. Potrebno je bilancirati maslinarsku i uljarsku proizvodnju i poticati domaću proizvodnju.

Važno mjesto u voćarskim kulturama zauzimaju agrumi, dok bi više trebalo potencirati uzgoj smokava i badema, čemu najveću prepreku predstavlja nepostojanje odgovarajućih kapaciteta za sušenje i preradu.

Stočarska proizvodnja ima poseban značenje u Zagori gdje se prostrani pašnjaci jedino tako mogu kvalitetno valorizirati. Posebne pogodnosti postoje za uzgoj sitne stoke radi proizvodnje mesa, s niskim ulaganjem kapitala.

Da bi se aktivirali postojeći proizvodni potencijali potrebno je, uz definiranje nacionalne poljoprivredne politike, izgraditi cjelovite regionalne poljoprivredne sustave sa svim infrastrukturnim sadržajima (objekti tržišne infrastrukture, stručne službe, obrazovne i znanstveno-istraživačke institucije, sustav monitoringa kvalitete resursa i proizvoda, sustav za financiranje u poljoprivredi i sl.).

U izradi programa mediteranske proizvodnje nužno je napustiti samo državno vođenje poljoprivredne politike, a umjesto toga treba razraditi mehanizme angažiranja lokalnih mogućnosti. U prvom redu treba utvrditi turističku rentu svim pružateljima turističkih usluga, a u toj renti predvidjeti određeni dio koji će se nužno reinvestirati u poljoprivredu tog područja kako bi se poticala ne samo poljoprivredna proizvodnja, već i uređivanje mediteranskog ugođaja na način da ta područja budu suvremeno obrađena i da se proizvode tradicionalni proizvodi. Koristeći raspoložive zemljišne resurse, poticajna državna sredstva, ponajprije sredstva iz turističke rente i sredstva prenamjene poljoprivrednog zemljišta te određene porezne pogodnosti, stvorit će se preduvjeti za razvoj mediteranske poljoprivrede i zadržavanje stanovništva u ruralnom prostoru.

9. EKOLOŠKA POLJOPRIVREDA

Ekološka poljoprivreda temelji se na minimalnoj obradi tla bez oranja, upotrebe mineralnih gnojiva i kemijskih zaštitnih sredstava, a proizvedeni ekološke poljoprivrede (uključujući prerađevine) proizvedeni su bez upotrebe ikakvih umjetnih stranih primjesa, tj. od prirodnih sirovina.

Vrlo mali broj zemalja u svijetu ima dobre uvjete za ekološku proizvodnju kao što ih ima Hrvatska, čija su tla i vodotokovi u odnosu na druge zemlje nezagađeni i očuvani, a posebno baš u područjima od posebne državne skrbi, Slavoniji, Lici, Dalmaciji, Istri i na otocima.

Organizirana ekološka poljoprivreda u Hrvatskoj može podmiriti potrebe velikog broja potrošača.

Zakon o ekološkoj poljoprivredi, koji je konačno u proceduri donošenja, najvažniji je preduvjet za pokretanje ove proizvodnje.

Nužno je prilagoditi i druge uvjete te obaviti pripreme kako bi naši proizvođači stekli pravo na europski priznate certifikate, a za to je potrebno najmanje dvije godine rada. Međutim, odmah treba početi s intenzivnim programima pripreme.

Ta proizvodnja traži višestruko manja ulaganja u neposrednu proizvodnju, ali i mnogo veća znanja, stoga je nužno odmah izraditi programe edukacije i pokrenuti pokusnu proizvodnju u nekoliko pilot naselja u već nabrojanim dijelovima Hrvatske. Za to treba koristiti već postojeće udruge ili istaknute pojedince koji imaju dovršene programe.

Potražnja za ekološki proizvedenom hranom u Europi i svijetu znatno je veća od ponude, pa razvijene europske zemlje, kao kupci, ne sprječavaju njen uvoz, a za nju su spremni platiti znatno veću cijenu nego za klasično proizvedenu hranu.

Prema raspoloživim podacima promet tom hranom u Europi doseže 35 milijardi DEM i bilježi godišnji porast potrošnje 20-30%. To ponajbolje govori da je ekološka poljoprivreda možda i najizglednija mogućnost za ostvarivanje značajnog izvoza poljoprivrednih proizvoda.

10. RIBARSTVO KAO DIO POLJOPRIVREDNE POLITIKE

Morsko ribarstvo je u svijetu doživjelo prosperitet, a u mnogim državama ono ima status posebne gospodarske grane. U nas, iz razno-raznih razloga, ono nije slijedilo razvoj ribarstva u razvijenim zemaljama, ali usprkos toga ta gospodarska grana predstavlja jedan od rijetkih pozitivnih primjera i ostvaruje vanjskotrgovinski suficit. Visok izvoz u uvjetima nepovoljnog tečaja skupo je plaćen: izražen je propašću vodećih tvornica za preradu ribe te slabim dohotkom onih koji još posluju. Treba napomenuti da je u nas samo od 1958.-1963. godine morsko ribarstvo imalo status posebne gospodarske grane. Taj status potrebno je ponovno izboriti kako bi se autonomno i stručno nametnuli njegovi problemi.

U našoj državi od osamostaljivanja, i pored verbalne jadranske orijentacije, nije donesen ozbiljan projekt niti postoje državne mjere koje potiču morsko ribarstvo i razvoj akvakulture. Bez jasnih razvojnih programa i državne potpore ribarstvo je prepušteno uskom nacionalnom tržištu i konkurenciji proizvođača iz država koje svoje ribare i ribarstvo izdašno potpomažu državnim transferima. Donošenje hitnih mjera iznimno je važno jer će u protivnom prestati s radom i najvitalniji dijelovi ove djelatnosti.

U prilogu Strategije priložena je posebna Strategijaorskog ribarstva, a ovdje ističemo samo osnovne točke:

- proglasiti gospodarski pojas Republike Hrvatske, čime bi se površine akvatorija povećale za cca 20.000 km²,
- izraditi i provesti program zaštite bogatstva Jadranskog mora, kopnenih voda i njihovo racionalno održavanje,
- materijalnim i financijskim sredstvima poticati veće i bolje iskorištavanje plave ribe kao najvećeg živog i obnovljivog resursa,
- započeti razvoj marikulture poticati dodatnim mjerama kako bi se razvila ova izvozna komponenta,
- mjerama državne politike uz korištenje poduzetničke inicijative održati opstanak tvornica za preradu ribe,
- u svim dijelovima Hrvatske, osigurati sredstva i izgraditi kanale distribucije svježe ribe jer je to preduvjet povećanju prodaje i nižih cijena,
- razvoj marikulture i potrošnja riba iz slobodnog ulova zahtijeva organizirano poduzimanje marketinških zahvata (oznake podrijetla kvalitete i sl.),
- financirati nacionalni institut za morsko ribarstvo
- u okviru sustava Hrvatske gospodarske komore razvijati udruge i strukovne grupacije kao izvorne institucije koje će voditi brigu o rješavanju tih problema.

11. POLITIKA RAZVOJA POLJOPRIVREDE I POLJOPRIVREDNIH PODUZEĆA U PODRUČJIMA OD POSEBNE DRŽAVNE SKRBI

Područja od posebne državne skrbi obuhvaćaju onaj dio teritorija Republike Hrvatske koji je bio zahvaćen ratom i onaj dio koji je siromašan i izložen iznimno jakom procesu migracija. U tom području postoje različiti uvjeti za razvoj poljoprivrede, ovisno o prirodnim potencijalima te regije.

U prvom redu, nužno je istaknuti problem istočne Slavonije kao područja od posebne državne skrbi i ulogu poljoprivrede u tome području. Poznato je da su prirodni uvjeti za masovnu proizvodnju hrane najbolji na području istočne Slavonije i da oni mogu biti značajan potencijal za podizanje proizvodnje i za jačanje gospodarstva. Međutim, prirodni dobri uvjeti ne smiju se koristiti u druge ciljeve, osim za organizaciju jeftine proizvodnje, kako bi proizvođači ostvarivali dobit koja će biti motivacijska snaga razvoja cijeloga područja. U tom području postoje poljoprivredna poduzeća i izgrađeni prerađivački kapaciteti. Rješenja za osposobljavanje poljoprivrednih poduzeća predmet je cjelokupnih promjena koji se nude u ovom materijalu. Provođenjem tih mjera bit će stvoreni uvjeti za ekonomsko jačanje poduzeća. Na područjima posebne državne skrbi, zbog organiziranog uklanjanja nerentabilnih prerađivačkih pogona u drugim područjima Republike Hrvatske, omogućit će se veće korištenje prerađivačkih kapaciteta i obnavljanje zaposlenosti. Osim toga, jačanjem poduzeća omogućit će se stabiliziranje seljačke proizvodnje u toj regiji, pa bi veća zarada seljaka povećavala gospodarski razvoj tog područja.

Na području Banovine i Korduna poljoprivreda i poljoprivredna poduzeća ne mogu biti nositelj razvoja toga kraja, kao što je moguće u istočnoj Slavoniji, ali poljoprivreda može biti dobar oslonac za dopunske prihode, ponajprije ostvarene u stočarskoj proizvodnji, odnosno u proizvodnji mesa i mlijeka.

Na području Like i u drugim pasivnim dijelovima Republike Hrvatske osim siromašnih poljoprivrednih resursa ne postoje nikakve druge sirovinске osnove koje bi bile baza za razvoj neke druge proizvodnje. Na tom području oduvijek je stanovništvo zasnivalo egzistenciju na poljoprivredi, a dopunski se bavilo drugim zanimanjima. Poljoprivreda je bila vezana uglavnom uz stočarstvo i uz gotovo besplatno korištenje državnog zemljišta, koje je korišteno za ispašu stoke. Danas takav način proizvodnje nitko ne prihvaća i stoga su ta područja izložena izuzetno velikim migracijama pa bi ostala napuštena sve da i nisu bila zahvaćena ratom. Na ovom području bi trebalo razmotriti mogućnost davanja besplatne koncesije za 300 ha, 400 ha i 500 ha pašnjaka na 30 godina, uz financijsku pomoć za ograđivanje pašnjaka i za nabavku stoke onim domaćinstvima koja se žele baviti tom proizvodnjom. Na taj način organizirala bi se proizvodnja na temelju prirodnih resursa, a razvoj primarne proizvodnje bio bi osnova za izgradnju manjih prerađivačkih kapaciteta, koji bi se bavili tradicionalnom preradom i proizvodnjom kvalitetnih mesnih prerađevina.

12. EKONOMSKE MJERE DRŽAVNE POLJOPRIVREDNE POLITIKE

Prijedlog promjena u poljoprivredi i na selu i razvoj područja od posebne državne skrbi nemoguće je osmisliti izvan organiziranog sustava državnih ekonomskih mjera. Promašaji i zaostajanje naše poljoprivrede dogodili su se zbog zanemarivanja ekonomskih zakona, a na pogrešnim motivacijskim podlogama ne može se ostvariti ispravan razvoj. Mjere ekonomske politike moraju imati za cilj dobit, a to je glavna motivacijska snaga razvoja.

Naš ulazak u WTO, iako nije praćen preciznim računicama, prema grubim procjenama smanjit će cijene hrane na domaćem tržištu za cca 20 indeksnih poena. Ulaskom u WTO zbog nižih cijena postojeća proizvodnja namijenjena tržištu, bez državnih ekonomskih mjera, prestala bi postojati, odnosno došlo bi do napuštanja intenzivne proizvodnje, a prelaskom na ekstenzivnu proizvodnju fizički opseg proizvodnje bi se prepolovio.

Zbog visokih carina i mogućnosti formiranja viših cijena danas je dohodak u poljoprivredi veći za cca 25%, u odnosu na dohodak ostvaren po svjetskim izvoznim cijenama. U tih 25% većeg dohotka, cca 4/5 dohotka ostvari se zbog viših cijena na domaćem tržištu, a 1/5 iz poticajnih mjera, odnosno državnih potpora. Stoga je nužno programirati mjere gospodarske politike koje će zbog pada cijena zadržati i povećati dohodak u poljoprivredi, a povećani dohodak bit će ekonomski motiv za održanje i povećanje proizvodnje. Ulaskom u WTO u politici cijena moramo prihvatiti razinu

svjetskih izvoznih cijena kao granicu koja će na cjenovnoj strani limitirati dohodak. Carine će biti smanjene sa sadašnjih cca 32% na konačnih cca 16%, a potreban dohodak u poljoprivredi u tom se slučaju može ostvariti samo mehanizmima sekundarne raspodjele na postojećoj ili na povećanoj razini proizvodnje.

Jedini oblik sekundarne raspodjele koji ulaskom u WTO ne podliježe ograničenjima predstavlja sustav poticaja. Međutim, financijska veličina poticaja mora biti ograničena jer je naša zemlja siromašna i nema velikih izgleda uzimati sredstva iz drugih gospodarskih grana i preraspodjeljivati ih u poljoprivredu. Stoga se cjelokupni sustav poticaja mora koncentrirati na onaj dio poljoprivrede koji je temelj cjelokupne poljoprivrede i prehrambene industrije.

U organizaciji proizvodnje potrebno je zadržati postojeći opseg proizvodnje, uz uvjet da se intenzivno koristi 500.000 ha obradivog zemljišta, a ostalo obradivo zemljište bit će korišteno za ekstenzivnu obradu, odnosno neće ostvarivati pravo na poticaje. Seljačka proizvodnja na sitnim imanjima može biti intenzivna samo u onom dijelu gdje se intenzivno koristi rad, a taj dio troška ne treba poticati, pa će se kapaciteti seljačke proizvodnje koristiti za stočarsku i vinogradarsku proizvodnju te za proizvodnju voća, povrća, cvijeća i sl. Ta proizvodnja osigurava visok dohodak zbog velikog radnog angažmana i može biti isplativa na manjim parcelama. Organiziranjem tržišne infrastrukture kroz nekoliko godina država će osigurati siguran plasman tih proizvoda, a solidno izgrađena infrastruktura omogućit će potrošačima jeftinu nabavu tih proizvoda.

Ukoliko se 500.000 ha intenzivno koristi za ratarske proizvode koji se masovno troše na tržištu (žitarice, uljarice, šećerna repa), uz uvjet da se osiguraju niske cijene tih proizvoda, nužno je plaćati poticaje od 2.500 kn/ha za intenzivno obrađivane zemljišne površine, ali na bazi priroda žitarica od 5,0 t/ha. Na taj način poticaj za tu ratarsku proizvodnju angažirao bi 1.250 mlrd. kuna. Osim toga, uz zadržavanje postojećih poticaja u mljekarstvu od 300 mil. kuna, potrebno je još osigurati za poticanje vinogradarstva i voćarstva cca 200 mil. kuna. Tako bi se sekundarnom raspodjelom iz proračuna izdvojilo 1,75 mlrd. kuna, a to je iznos koji se sada izdvaja za poljoprivredu.

Međutim, sustav poticaja koji se sada provodi loš je, a izdvojena sredstva koriste se za više od 150 vrsta poticaja, što je u stvari politikansko zadovoljavanje svačijih interesa, a stvarnih učinaka na proizvodnju nema.

Plaćanjem poticaja za 500.000 ha ograničava se intenzivna proizvodnja, koju je moguće povećati samo državnom odlukom za poznate potrebe i samo uz veće izdvajanje za poticaje, a ne na račun smanjenja poticaja po hektaru. Ovdje otklanjamo prigovore da će ostali dio poljoprivrednog zemljišta biti izvan funkcije. Taj dio poljoprivrednog zemljišta bit će korišten ekstenzivno uz minimalna ulaganja. Na taj način bit će korišteno više zemljišta nego danas, a politika ekstenzivnog korištenja omogućit će restrukturiranje seljačkih imanja u veće proizvodne cjeline.

Plaćanjem tih poticaja stvaraju se preduvjeti da cijene ratarskih proizvoda budu na razini svjetskih izvoznih cijena. Izvozne cijene na svjetskom tržištu bazirane su za pšenicu od 60 USD/t u Buenos Airesu¹¹, a na paritetu pšenice računaju se izvozne cijene svih drugih ratarskih kultura. Ove cijene zbog troškova prijevoza, osiguranja, utovara, istovara i troškova burze povećavaju se još za cca 20 USD/t, pa su cijene iz uvoza kod nas na razini cca 80 USD/t. Treba voditi računa da su svjetske izvozne cijene niže od burzovnih cijena, a nama iz uvoza dolaze prerađevine proizvedene ne po burzovnim, već po svjetskim izvoznim cijenama. Poticaji kao osnova za vođenje domaće politike niskih cijena osigurat će jeftine sirovine za mlinove, tvornice stočne hrane, tov stoke, industriju ulja, industriju šećera te za mljekare i sl. i na taj način na osnovi jeftinih sirovina moguće je proizvoditi cjenovno konkurentne proizvode. Stabiliziranjem proizvodnje na ovoj cjenovnoj razini stvara se temelj za povećanje proizvodnje, a proizvodnja kvalitetnih proizvoda po jeftinim cijenama osigurava našoj poljoprivredi ne samo domaće, već i izvozno tržište.

12.1. POLITIKA CIJENA ZA RATARSTVO

Raspoloživi zemljišni resursi uvjetuju veličinu ratarske i stočarske proizvodnje. Korištenjem jednog dijela zemljišnih površina za intenzivnu proizvodnju možemo osigurati podmirenje domaće potrošnje iz domaće poljoprivredne proizvodnje, a isto tako može se određeni dio te proizvodnje namijeniti za izvoz.

Zbog ulaska u WTO nužno je napustiti postojeću politiku visokih cijena ratarskih proizvoda i organizirati ratarsku proizvodnju uz niske cijene, a poticajima omogućiti da se osigura potreban dohodak.

U zemljama EU¹² za računanje potrebnog dohotka u ratarstvu se računa prosječan prirod od 5,3 t/ha žitarica i taj prirod uz cijenu od 300 DEM/t osigurava dovoljan dohodak proizvođačima i održava njegov interes za proizvodnju. Prema tome, proizvođačima se garantira prihod od 1.590 DEM/ha (300 X 5,3). Međutim, za potrošača je utvrđena tržišna cijena na razini 200 DEM/t, a to je cijena žitarica u Buenos Airesu povećana za troškove prijevoza i zaradu uvoznika. Osim tržišne cijene, utvrđena je interventna cijena od 180 DEM/t po kojoj se obvezno otkupljuju sve ponuđene količine. Cijene na tržištu žitarica ovisit će o ponudi i potražnji i o vremenskom razdoblju proteklom od vremena žetve, a kreću se od 200-300 DEM/t. Cijene brašna formiraju se na bazi ulaznih cijena žitarica od 200 DEM/t, s tim da se te cijene povećavaju mjesečno za propisane troškove čuvanja. Ovdje je ukratko i vrlo pojednostavljeno dan prikaz funkcioniranja tržišta žitarica u zemljama EU. U paritetu prema žitaricama utvrđene su cijene ostalih ratarskih kultura.

¹¹ Policy Impact Analysis

¹² Izračunato na temelju The Farm Management Handbook, 1998/99.

U tablici je naveden okvir i izračunati su priznati troškovi našim proizvođačima prema našim cijenama, a po normativu utroška inputa proizvođača u EU¹³.

	DEM/ha	kn/ha
VARIJABILNI TROŠKOVI:		
sjeme	180	720
zaštitna sredstva	160	640
gnojivo	240	960
renta	340	1.360
UKUPNO VARIJABILNI TROŠKOVI	920	3.680
OSTALI FIKSNI TROŠKOVI:		
rad, amortizacija, gorivo i sl.	100	400
UKUPNO FIKSNI + VARIJABILNI TROŠKOVI	1.020	4.080
PRIZNATI PRIHOD PO HEKTARU	1.375	5.500
BRUTO DOBIT PO HEKTARU	355	1.420

Tablica prikazuje troškove ostvarene za proizvodnju 5,0 t/ha žitarica prema količini inputa (sjeme, gnojivo, zaštitna sredstva i sl.) za zemlje EU i prema našim cijenama. Ti podaci, iako ne predstavljaju apsolutnu i neprikosnovenu istinu, ipak moraju biti čvrst indikator za vođenje cijena u ratarstvu. Uz te troškove i s planiranim prirodom proizvođači ostvaruju dobit, a o tome svjedoči i sljedeće: npr. u zadnjih par godina povećana je proizvodnja uljarica više od dva puta. Uljarice su bile plaćene cca 580 DEM/t (cijena + premija), pa uz prirodu uljarica od 2,3 t/ha postojao je realan interes za povećanje proizvodnje i u slučaju uljarica pokazuje se da je prihod od 1.334 DEM/ha dovoljan motiv za povećanje proizvodnje.

Budući da žitarice i uljarice imaju približno iste troškove, a žitarice imaju dvostruko veći prirodu, navedeni dohodak po hektaru (od 1.375 DEM ili 5.500 kn) dobar je motiv za stabilnu proizvodnju.

Prema prijedlogu plaćanje 2.500 kn/ha poticaja uvjetuje se time što će se (planirana količina od 5 tona pšenice) prodati za 3.500 kn, odnosno na taj način formira se zajamčena cijena pšenice za proizvođače, koja je ujedno i tržišna cijena za mlinove i iznosi 0,60 kn/kg. Taj sustav cijena osigurava da proizvođači dobiju za jedan kg pšenice 1,1 kn, a mlinovi plate 0,60 kn/kg. U ovom slučaju država odabire mlinove koji će biti nositelji proizvodne kvote. Proizvođači pšenice će na osnovi ugovora s određenim mlinom prije sjetve naplatiti 50% poticaja, a ostalih 50% na osnovi isporučene pšenice uz predočenje fakture. U slučaju veće ponude s ugovorenih površina, država će preko istih mlinova otkupiti sav višak, koji prelazi dogovorenu kvotu po minimalnoj zajamčenoj cijeni u iznosu 80% od zajamčene cijene, odnosno po 0,48 kn/kg. Sav višak mora se izvesti, kako ne bi remetio domaće tržište. Izvoz pšenice čija je izvozna cijena 0,48 kn/kg osigurava izvoz bez gubitka i na taj način rješava se problem tržišnih viškova. Svi oni koji proizvode pšenicu

¹³ Izračunato na temelju The Farm Management Handbook, 1998/99.

mimo ugovora i poticaja tom proizvodnjom podmirivat će neku svoju naturalnu potrebu i te količine neće izazivati veći nered na domaćem tržištu.

Osim cijena za pšenicu i za sve krušne žitarice, sličan sustav cijena primijenit će se za kukuruz i za sve vrste stočnih žitarica, jedino što bi stočne žitarice imale zajamčenu cijenu na razini 90% cijene pšenice. Zajamčena cijena kukuruza bila bi 0,54 kn/kg, a proizvođači bi, uz naplatu poticaja oprihodovali 1,04 kn/kg. Isto tako, potrebno je propisati minimalne cijene kukuruza na razini 80% u odnosu na zajamčenu cijenu, odnosno 0,43 kn/kg. Kvota za dobivanje poticaja za proizvodnju kukuruza i drugih stočnih žitarica raspoređivala bi se proizvođačima stoke, u prvom redu proizvođačima peradi i svinja, i to onim proizvođačima koji imaju veliku tržišnu proizvodnju i vlastite tvornice stočne hrane. Ostali proizvođači stoke, koji gotovu stočnu hranu kupuju na tržištu, odabrali bi određeni broj tvornica stočne hrane koje bi ugovarale kukuruz i druge stočne žitarice i bili bi nositelji ugovora, što je osnova za naplatu poticaja. U tom slučaju mora biti dovoljno odlučnosti i utvrditi koje tvornice stočne hrane nemaju pravo na ugovaranje kukuruza uz državni poticaj, a to su u prvom redu one koje nemaju tržišta i koje sada rade s manjim iskorištenjem kapaciteta.

Proizvodnja šećerne repe organizira se za poznate šećerane, a tržište šećera određeno je visinom carinske zaštite, koja je zadržana na visokoj razini, pa u dogledno vrijeme visinu cijena šećerne repe ne treba mijenjati. Osim navedenog, nužno je razraditi sustav plaćanja poticaja pri izvozu prehrambenih roba, u kojima će se kompenzirati razlika između cijena domaćeg šećera i šećera na svjetskom tržištu za sve proizvode u koje je ugrađen domaći šećer. Tako bi se povećao interes za širenje površina pod šećernom repom i omogućilo bi se povećano korištenje kapaciteta industrije šećera.

Na naše tržište uvozi se flaširano ulje po cijenama 0,72-0,75 USD/l, a to ulje ne može se proizvesti ukoliko je cijena uljarica (uljane repice, suncokreta i sl.) veća od 300 DEM/t. Na svjetskom tržištu nude se uljarice, sirovo ulje i sačme po različitim cijenama, ali je činjenica da se flaširano ulje nudi po navedenim cijenama. Cijene sirovog ulja na svjetskom tržištu osciliraju od 400 do 800 USD/t¹⁴, a cijene flaširanog ulja su stabilne, što znači da velike multinacionalne kompanije imaju osigurane jeftine sirovine iz kojih finaliziraju svoje proizvode. Da bismo mogli proizvoditi ulje iz domaćih uljarica, koje bi moglo po cijenama konkurirati uvoznom ulju, cijene uljarica koje plaćaju domaće tvornice ne mogu biti veće od 300 DEM/t, a u tom slučaju, osim što bi cijena ulja bila svedena na svjetsku razinu, smanjila bi se cijena sačmi, pa bi se sojina sačma prodavala umjesto po 2,0 kn/kg za cca 1,2 kn/kg, a suncokretova i repičina sačma po 0,7 kn/kg. Da bi se to ostvarilo, potrebno je prihvatiti poznate paritete pa bi se isplaćivao poticaj za suncokret 2 puta veći od poticaja za žitarice, soje 1,88, a uljane repice 1,55 puta veći. Na taj način osigurala bi se proizvodnja uljarica za podmirenje naših potreba, pa i za izvoz. Cijene finalnih proizvoda bile bi jeftine, a carinska zaštita

¹⁴ Podaci iz AGRA EUROPE (London), 26.10.1999.

ulaskom u WTO ne bi imala negativan odraz ni na domaću proizvodnju, ni na domaću prerađivačku industriju.

Proizvodnja krumpira nije bila organizirana, niti je po prirodoma na razini razvijenih zemalja. Imamo slabe prirode, lošu kvalitetu, skupo skladištenje i velike gubitke. To znači da imamo skupu proizvodnju, skupe kanale distribucije i visoke cijene krumpira. Potrebno je poduzeti mnoge zahvate i potaknuti osuvremenjivanje te proizvodnje i distribucije. Cijena krumpira ne smije biti veća od 0,5 kn/kg u trenutku vađenja krumpira iz zemlje, a troškovi čuvanja i distribucije ne smiju prelaziti 0,15 kn/kg mjesečno, počevši od 01. listopada pa do kraja travnja iduće godine.

U zadnjih desetak godina povećao se uvoz voća i povrća. Kod tih, kao i kod drugih proizvoda, dogovorena razina carinske zaštite pri ulasku RH u WTO ne može se povećavati, već je nužno po svakoj vrsti proizvodnje razraditi mehanizme i njima potaknuti proizvodnju do razine podmirenja domaćih potreba, do mogućnosti izvoza ili do razine osiguranja sirovina za potrebe domaćih prerađivačkih kapaciteta. Naime, i proizvodnja voća i povrća zahtijeva velik angažman ljudskog rada, a na malim imanjima, manjima od 1 ha, može se organizirati proizvodnja koja osigurava dohodak koji je jednak dohotku s imanja koja imaju više od 20 ha i dvadesetak uvjetnih grla stoke. Za sada nismo stvorili pretpostavke za postizanje zadovoljavajućih rezultata u ovoj proizvodnji, ali praksa razvijenih zemalja upućuje nas na rješenja kojima će se osigurati dovoljna i dohodovna proizvodnja tih proizvoda. Osim toga, rano povrće i voće moguće je izvoziti po visokim cijenama i na tom izvozu može se ostvarivati dobar dohodak, ali se izvoz mora preusmjeriti u zemlje srednje Europe i dio sjevernih zemalja. Naime, u našim prilikama rano voće i povrće proizvodi se uz manje troškove u priobalnom dijelu što ga čini jeftinijim za potrošače, a dovoljno dohodovnim za proizvođače.

Vinogradarstvo i vinarstvo po radno proizvodnim osobinama i problemima ima sličnu sudbinu kao i proizvodnja voća i povrća. Stoga imaju jednaku ukupnu gospodarsku poziciju. Naše područje pogodno je za organiziranje svih vrsta vinogradarske proizvodnje, a u proizvodnji na 5-6 ha u vinogradarstvu moguće je osigurati egzistenciju jednog obiteljskog domaćinstva. Međutim, dosadašnja nebriga dovela je tu proizvodnju na rub propasti, a kao glavni problem može se navesti neriješen sustav ravnopravnog oporezivanja proizvođača. U nas od ukupno potrošenog vina više od 80% nije obuhvaćeno nikakvim porezom i time je 80% proizvodnje otišlo u ilegalu i podložno patvorenju, neredu i kriminalu.

Stoga je nužno umjesto PDV-a razraditi sustav oporezivanja po trsu, uz mogućnost da porez bude različit ovisno o uvjetima proizvodnje, kako bi isti porezni status imali svi proizvođači i potrošači. Osim toga, odmah bi trebalo angažirati barem 200 mil. kn iz poticajnih sredstava koja bi se isplaćivala vinarijama, a preko vinarija proizvođačima grožđa i poticala proizvodnja, izvoz i promet kvalitetnih vina kao najatraktivnijeg vinarskog proizvoda.

12.1.1. POLITIKA IZGRADNJE TRŽIŠNIH INSTITUCIJA ZA RATARSTVO, VOĆE I POVRĆE I DRUGE PROIZVODE

Tržišno poslovanje sa spontanom razvojem tržišnih institucija bilo je opravdano i funkcioniralo je prije 150 i više godina. Danas razvijene zemlje imaju sustav tržišnih institucija koji omogućuje jeftinije robne tokove, što utječe na niže cijene hrane. U cijeni hrane koju plati potrošač u razvijenim zemljama, proizvođač hrane dobije između 30-50%. U nerazvijenim zemljama sudjelovanje poljoprivrednih proizvođača u maloprodajnoj cijeni je manje. Zbog toga je nužno izgraditi tržišne institucije i urediti infrastrukturu, kako bi se organizirano pojeftinila distribucija hrane i smanjili troškovi prodaje.

U prvom redu, treba formirati instituciju za vođenje nacionalnog marketinga hrane i poljoprivrede. Ta institucija mora biti stručna, objektivna i nepolitična i moraju je kontrolirati sami proizvođači i potrošači hrane te na taj način, kao objektivni autoritet, može utjecati na razna rješenja.

Osim institucije za vođenje marketinga, djelomično je prikazan organizirani sustav tržišnih institucija kod otkupa žitarica, šećerne repe i uljarica, i na osnovi navedenog nužno je razraditi funkcioniranje tržišnog mehanizma koji će funkcionirati uz kontrolu i potporu državnih institucija, a u korist proizvođača i potrošača.

Osim toga, država mora odabrati mlinove, prerađivače mesa, tvornice stočne hrane i sl., koji će osim svoga poslovanja na ekonomskoj računici, provoditi i opće državne interese, odnosno kupovati primarne proizvode, prerađivati ih i isporučivati na tržište, uz priznate troškove koji su usporedivi s drugim proizvođačima u Europi.

Također, nužno je financirati izgradnju veletržnice za promet voća, povrća i drugih proizvoda, s tim da bi se preko veletržnica usmjerila sva trgovina ovih roba i time eliminirala direktna seljačka prodaja na gradskim tržnicama. Na veletržnicama se otkupljuju svi ponuđeni poljoprivredni proizvodi koji su predmet poslovanja i prometa na veletržnici, s tim što se kvalitetniji proizvodi u svježem stanju putem trgovine na malo ili registriranih piljara prodaju potrošačima, a manje kvalitetni proizvodi otkupe se uz znatno niže cijene (po cijenama ulaganja za tu proizvodnju) kao sirovina za prehrambenu industriju. Razrada toga sustava značajno bi pridonijela legalizaciji prometa. Osim navedenog, kroz poticajna sredstva isplaćena vinarijama stvorila bi se osnova za poticanje bolje organizacije tržišta vina, a time i preduvjeti za zadovoljenje domaće potrošnje i veći angažman u izvozu. Ovaj sustav predstavlja razrađeni mehanizam posrednih poticaja usmjeren sitnim proizvođačima.

Kod organiziranja tržišnih institucija, država mora stvoriti uvjete da poljoprivredna poduzeća organizirano nastupe u većim potrošačkim centrima. Do sada su monopol na lokalnom tržištu imale velike trgovačke kuće, a sada taj monopol preuzimaju strani trgovački lanci. Potrebno je od nekih propalih trgovačkih kuća i onih koji se nalaze u stečajnom postupku ili su pred samim stečajem izdvojiti centralna skladišta i distribucijske centre u svim većim

gradovima i te prostore iznajmiti udruzi proizvođača hrane kako bi velika poduzeća mogla organizirati prodaju trgovcima na malo mimo velikih trgovačkih sustava. U tom slučaju država mora organizirano pokrenuti postupak organiziranja udruge proizvođača hrane kako bi ta udruga mogla uz pomoć države preuzeti te distribucijske centre.

PIK-ovi jedva da su i vodili brigu o prodaji i o tržištu svojih proizvoda, a njih se mora organizirati i povezati u zajednicu kako bi brojna poljoprivredna poduzeća nudila trgovcima na jednom mjestu, u velikom potrošačkom centru, svoj cjelokupni proizvodni asortiman.

12.2. STOČARSTVO I STOČARSKI PROIZVODI

Za razliku od ratarskih proizvoda, koji su sezonski i čiji se troškovi mogu koliko-toliko kontrolirati, stočarska je proizvodnja kontinuirana, iznimno komplicirana te podložna biološkim i cikličnim kretanjima. Stoga su ekonomske mjere u stočarstvu jako osjetljiva kategorija, uvijek moraju biti dinamične i nikada do kraja ne mogu biti osmišljene. U europskim zemljama politika cijena stočarskih proizvoda vezana je određenim paritetima na ratarske proizvode. Utvrđene su minimalne cijene za proizvođače, koje štite njihov dohodak, ali i maksimalne cijene, koje štite potrošače od neopravdanog porasta cijena. U principu, minimalne cijene pokrivaju troškove proizvodnje pa u slučaju dekonjunktore proizvođači ne ostvaruju gubitak, ali postoji veliki raspon između minimalnih i maksimalnih cijena i u okviru toga raspona cijene se formiraju na tržištu ovisno o ponudi i potražnji. Visoka carinska zaštita ograničava uvoz, tako da se ne mogu uvesti proizvodi koji bi bili jeftiniji od priznatih cijena domaćih proizvoda. Uvoz je slobodan, a skupi uvozni proizvodi ne ugrožavaju domaću proizvodnju.

12.2.1. POLITIKA CIJENA ZA STOČARSTVO

Ratarska proizvodnja u Republici Hrvatskoj je dva puta veća u odnosu na proizvodnju početkom 20-og stoljeća, a stočarska proizvodnja je 2,5 puta manja. Usprkos drastičnom smanjenju proizvodnje, današnji financijski uvjeti u Republici Hrvatskoj ne omogućavaju velika direktna državna financijska ulaganja u stočarstvo, niti se može osigurati znatan iznos poticajnih sredstava za ovu proizvodnju. Sadašnje prilike prisiljavaju nas, zbog općeg siromaštva, na financijsko poticanje samo govedarske proizvodnje. Financijsko poticanje ostale proizvodnje, tj. svinjogojske, peradarske i sl., treba stimulirati kroz jeftinu stočnu hranu. Stočarsku proizvodnju u prvom redu treba organizirati do razine podmirenja vlastitog tržišta. Stoga poticaji u tom segmentu trebaju biti minimalni. Za povećanje stočarske proizvodnje važnije je razraditi sustav kreditiranja nego sustav poticaja.

Proizvodnja mlijeka je najsloženiji dio poljoprivrede u svim zemljama, bilo da su problemi vezani za nedovoljnu ili za prekomjernu proizvodnju. Međutim, ni jedna zemlja nije riješila problem stočarske proizvodnje, ako nije riješen problem govedarstva i proizvodnje mlijeka.

Problem govedarstva i proizvodnje mlijeka nije moguće riješiti samo sustavom velikih farmi, bez proizvodnje u seljačkim domaćinstvima. Danas seljačkih domaćinstava koja imaju ozbiljnu proizvodnju i koja bi proizvodila mlijeko ili točila stoku, imamo jedva par stotina. U europskim zemljama¹⁵ okosnicu proizvodnje mlijeka čine farme koje imaju 20-80 mliječnih krava i koje koriste 15-300 ha zemljišta, ovisno o intenzitetu proizvodnje, klimi i sl. Takvih seljačkih farmi u nas nema i moramo uložiti veliki kapital, ali i znatan angažman volje i znanja, kako bismo pokrenuli taj proizvodni proces.

Treba voditi računa da je mlijeko najisplativije proizvoditi na onom zemljištu koje se ekstenzivno koristi. Stoga se može razvijati i poticati proizvodnja mlijeka i goveda na području na kojemu zemljište nije pogodno za intenzivnu proizvodnju žitarica i sl.

Politika cijena ima veliki utjecaj na poticanje proizvodnje mlijeka, i stoga treba slijediti poznata europska iskustva. U zemljama EU¹⁶, gdje je osmišljena velika proizvodnja žitarica i mlijeka, odnos između cijena žitarica i mlijeka je 1:1,6. Taj odnos u uvjetima razvijenog stočarstva dovoljan je za održavanje visoke razine proizvodnje. Već smo se ranije opredijelili da bi cijena krušnih žitarica za proizvođača bila 1,1 kn/kg. Poštivajući navedeni odnos, cijena mlijeka u nas trebala bi biti 1,76 kn/l. Međutim, sadašnja proizvodnja mlijeka ne podmiruje potrebe i stoga je potrebno dodatnim mjerama, odnosno povećanim cijenama, stimulirati veću proizvodnju.

Naše prilike traže da cijena mlijeka bude barem cca 2,00 kn/l, ali treba biti različita cijena mlijeka u nizinskom i brdskom području. Mljekare bi za standardnu kvalitetu trebale plaćati do 1,40 kn/l mlijeka, a ostali dio bio bi plaćen iz državnog proračuna na račun poticajnih sredstava. S obzirom na navedeno, nužno bi bilo razraditi diferencirani iznos poticaja za brdska i za nizinska područja i razraditi sustav poticaja kojima se državnim mjerama većim iznosima potiču oni proizvođači koji isporučuju veće količine mlijeka. Uz te cijene mlijeka, svi proizvodi proizvedeni od mlijeka moraju imati cijene finalnog proizvoda bazirane na sličnom paritetu kao i u EU. Međutim, u cijeni finalnih proizvoda treba uzeti u obzir naše troškove koji su veći nego u zemljama EU.

Proizvodnja goveđeg mesa, uz mljekarstvo, druga je strana istog problema. U zemljama EU¹⁷, koje su prisiljene na intenzivnu proizvodnju, utvrđena je visoka zajamčena cijena goveda od 4.500 DEM/t žive vage i ta cijena je osnova za carinsku zaštitu. Međutim, osim zaštitne cijene, u zemljama EU utvrđena je i minimalna cijena goveda od 3.000 DEM/t žive vage. Minimalna cijena goveda je jedanaest puta veća u odnosu na minimalne cijene žitarica. Zajamčena cijena goveda je sedamnaest puta veća od minimalnih cijena žitarica. U zemljama EU je obvezan otkup goveda po minimalnim cijenama, ali sve ostale vrste stoke ne podliježu obvezi otkupa, već su utvrđene minimalne cijene na bazi utroška inputa, a prodaja je prepuštena tržištu.

¹⁵ Government and Agriculture in Western Europe, 1998/99.

¹⁶ Izračunato prema AGRA EUROPE, Policy Impact Analysis

¹⁷ Izračunato prema Agra Europe, Policy Impact Analysis

Polazeći od navedenog, vodeći računa da su cijene stočnih žitarica osnova za cijene goveda, u nas bi zajamčena cijena trebala biti 16.600 kn/t ili 4.100 DEM/t, a minimalna cijena bila bi 10.800 kn/t ž.v. ili 2.700 DEM/t ž.v. Međutim, zbog ograničenih mogućnosti proračuna, osim minimalnih cijena treba uvesti garantirane minimalne cijene koja bi se odnosile samo na goveda stara 7 godina i više. Država bi aktivno otkupljivala samo stara goveda po minimalno garantiranoj cijeni i na taj način bi poticala i mljekarsku proizvodnju i proizvodnju teladi, ali i tov goveda. Za sva ostala goveda vrijedio bi slobodan sustav cijena, ali bi se carinskom stopom štitila zajamčena cijena. Za pretpostaviti je da bi tržišna cijena bila formirana na razini minimalnih cijena čija visina mora utjecati na povećanje interesa za tov goveda. Osim takvog poticanja govedarske proizvodnje, nužno je redefinirati kreditnu politiku kako bi se i osiguralo dovoljno kredita za potrebnu proizvodnju po prihvatljivim kamatama, o čemu će biti govora u nastavku.

U zemljama EU¹⁸ cijena svinja žive vage utvrđuje se prema cijeni obroka koji se sastoji od 20% kukuruza, 40% ječma, 10% zobi, 20% raži i 10% sirka, a takav obrok množi se s faktorom konverzije 4,2. U cijeni svinja troškovi hrane čine 85% cijene, a svi ostali troškovi iznose 15%. Primjenom navedenog sustava u zemljama EU utvrđena je zajamčena cijena ž.v. od 4.300 DEM/t i interventna cijena od 1.500 DEM/t ž.v. Cijena svinja ž.v. formira se slobodno na tržištu između 1.500-4.300 DEM/t ž.v. (danas je cca 2.100 DEM/t ž.v.)

S obzirom na uvjete u ratarskoj proizvodnji u nas, obrok za ishranu svinja trebao bi sadržavati 50% kukuruza, 20% sojine sačme, 20% ječma i 10% drugih stočnih žitarica. Takav obrok treba množiti faktorom konverzije 4,8. Uz navedene cijene, cijena stočne hrane u kilogramu prirasta iznosi 3,21 kn. U nas se mora voditi računa o visokim ostalim troškovima jer cijena hrane pokriva 70% troškova prirasta, a 30% su ostali troškovi. Tako utvrđivani troškovi tova po predloženim cijenama (i strukturi) omogućuju propisivanje minimalnih cijena svinja žive vage i one bi trebale biti 4,58 kn/kg. Cijena svinja uvjetovana je zajamčenim cijenama žitarica uvećanih za iznos poticaja. Carinska zaštita svinja računa se kao carinska zaštita uvoza žitarica. Stoga bi zajamčena cijena kod svinja ž.v. trebala iznositi 9,3 kn/kg. Ta zajamčena cijena bila bi u funkciji zaštite potrošača, a u slučaju porasta cijena iznad navedene razine smanjivala bi se carinska zaštita. Međutim, ovdje nije predviđen obvezan otkup po minimalnim cijenama jer je sigurno da bi po cijeni 4,58 kn/kg žive vage mesna industrija otkupila sve ponuđene količine, preradila ih i uspješno izvezla finalne proizvode.

Polazeći od prakse primijenjene u zemljama EU, zajamčena cijena peradi bila bi 5,5 puta veća od zajamčene cijene žitarica i iznosila 5,7 kn/kg žive vage, a minimalna cijena bila bi četiri puta veća od minimalne cijene žitarica i iznosila bi 3,72 kn/kg. Budući da carinska stopa dogovorena s WTO-om štiti domaću proizvodnju na razini znatno većoj od minimalne cijene, a proizvodnja peradi se brzo može prilagoditi potrebama tržišta, intervencije na

¹⁸ Agrarni perfekcionizam i njegov utjecaj na jugoslavenski izvoz, P. Ivanović, Beograd, 1986.

tržištu nisu potrebne, već je moguće proizvodnju prepustiti tržištu u okviru zadanih cijena žitarica i carinske zaštite koja je dogovorena s WTO-om. Prema principima EU, cijena jednog jajeta je samo 50% zajamčene cijene žitarica i imalo bi cijenu od 0,52 kn po komadu.

Dogovoreni sustav carinske zaštite pri ulasku u WTO za proizvodnju koza i ovaca daje minimalnu zaštitu. Razvoj te proizvodnje mora biti vezan za specifičnost proizvodnje u našim uvjetima. Naime, ovce i koze mogu se uzgajati u svim krajevima, ali je to jedina moguća proizvodnja na otočnom, priobalnom, kršovitom i planinskom području. Budući da su cijene limitirane carinskom zaštitom, razvoj treba vezati u priobalju na korištenju zemljišne i turističke rente, ali i drugim elementima kojima se potiče ta proizvodnja. Posebno treba tu proizvodnju vezati uz mjere kojima se potiče naseljavanje ruralnih područja i organiziranje proizvodnje na tom području. U prvom redu to je davanje velikih pašnjaka veličine 400-500 ha za besplatno korištenje na 30 godina, kao i davanje kredita za ogradu pašnjaka i za kupnju osnovnog stada.

13. POTREBNA PROMJENA POREZNOG SUSTAVA

Porezni sustav u poljoprivredi u osnovi je vezan za PDV, kao i na sustav posebnog poreza na promet određenih proizvoda, tzv. sustav trošarina. Sustav trošarina je mjera ekonomske politike kojom država osigurava potrebna sredstva, a vezana je uz promet određenih roba. Već je prije navedeno da PDV na vino treba zamijeniti sustavom trošarina po trsu loze, kako bi se porez plaćao jednako na prodaju preko trgovine i na naturalnu potrošnju. PDV na prodaji vina treba primjenjivati samo na potrošnju u ugostiteljstvu, a u svim slučajevima vino treba tretirati kao prehrambeni proizvod, a ne kao piće, jer takav tretman ima vino i u svim drugim europskim zemljama.

Temeljni problem sadašnjeg poreza u poljoprivredi je sustav PDV-a koji se plaća samo na registrirani promet, s tim što su određeni proizvodi (kruh i mlijeko) oslobođeni plaćanja PDV-a. Takvim sustavom je samo manji dio potrošnje obuhvaćen obvezom plaćanja poreza i stoga se sve više potrošnje usmjerava izvan legalnog tržišta. Naime, od ukupne potrošnje poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda, koja iznosi cca 6,7 mlrd. DEM, vrijednost prodane hrane putem trgovine je cca 2,5 mlrd. DEM, a ostalo se proda mimo legalnog tržišta ili završi u naturalnoj potrošnji. Plaćanjem PDV-a na registrirani promet, uz oslobađanje PDV-a na kruh i mlijeko, država naplati nešto manje od 400 mil. DEM PDV-a, a ostali dio poreza oprihodeuju razni preprodavači ili sami potrošači koji proizvode na vlastitim imanjima. Prema tome, u nas je manje od 30% potrošnje obuhvaćeno sustavom poreza, dok se u razvijenim zapadnim zemljama, kako se ocjenjuje, porez (PDV) plaća na više od 95% potrošene hrane.¹⁹

¹⁹ Bericht Über die "Lage der Österreichischen Landwirtschaft", 1997.

Stoga, sadašnji porezni sustav, u kojem je opća porezna stopa 22% i gdje su dva proizvoda oslobođena plaćanja PDV-a, treba zamijeniti transparentnim sustavom koji bi bio sličan sustavu u zemljama EU. U tim zemljama porezom na dodanu vrijednost obuhvaćeni su svi prodani poljoprivredni proizvodi, s time da je u većini zemalja ta porezna stopa u pravilu 50% niža od opće porezne stope. Osim toga, porezom je obuhvaćena i prirodna potrošnja, pa je npr. u SR Njemačkoj, koja ima najbolji obuhvat poreznih obveznika (poreznim sustavom obuhvaćeno više od 95% potrošnje), seljaci koji proizvode poljoprivredne proizvode plaćaju PDV paušalno po članu obiteljskog domaćinstva u iznosu 160 DEM godišnje.

Razradom boljeg poreznog sustava za poljoprivredne proizvode i hranu kojim bi se obuhvatilo barem 80% potrošnje, uz poreznu stopu koja bi bila 50% od važeće stope i iznosila 11%, ali za sve proizvode, prihod države od poreza na te proizvode bio bi veći i iznosio bi više od 500 mil. DEM. U tom slučaju porezna stopa svela bi se na prihvatljivu razinu i bila bi sličnija poreznoj stopi u Austriji. Osim toga, proširenjem poreznog obuhvata na sav promet, od međuseljačke razmjene do prodaje putem tržnica i prirodne potrošnje, porez bi bio pravedniji i obuhvatio bi svu potrošnju. Takva praksa je moguća, o čemu svjedoči iskustvo europskih zemalja.

Osim smanjene stope poreza na dodanu vrijednost poljoprivrednih proizvoda, istu poreznu stopu treba primijeniti i na osnovne repromaterijale za poljoprivredu (gorivo, gnojivo, sredstva za zaštitu bilja, veterinarske lijekove i sl.), kako bi porezno opterećenje bilo što manje. Na taj način utjecalo bi se na smanjenje cijena hrane.

Još jedan razlog treba navesti, kada se govori o potrebi da se porez na promet poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda plaća po stopi koja je 50% od opće stope, a to je što poljoprivredi troškovi (inputi) čine samo 40% ukupnog prihoda, pa dodana vrijednost iznosi cca 60%. U industriji inputi čine najčešće do 80% ukupnog prihoda pa je dodatna vrijednost 20%. Plaćajući istu stopu poreza na dodanu vrijednost, dohodak poljoprivrede je dvostruko, pa čak i trostruko više opterećen od dohotka u industriji i stoga je za tu granu jedinstvena stopa nepravedna i koči razvoj poljoprivrede.

14. SUSTAV DRŽAVNIH POTPORA (POTICAJA)

Zemlje koje imaju razvijenu poljoprivredu temeljenu na intenzivnoj proizvodnji imaju razvijene različite oblike potpore.

U zemljama EU²⁰, kojima smo slični po tradiciji i proizvodnim mogućnostima, potporama poljoprivrednih proizvođača smatra se ostvarenje većeg dohotka u odnosu na dohodak ostvaren na slobodnom tržištu. U tim zemljama više od 75% potpore proizvođači ostvare kroz više cijene, a tek 25% potpore ostvare iz poljoprivrednog proračuna EU, a taj proračun angažira

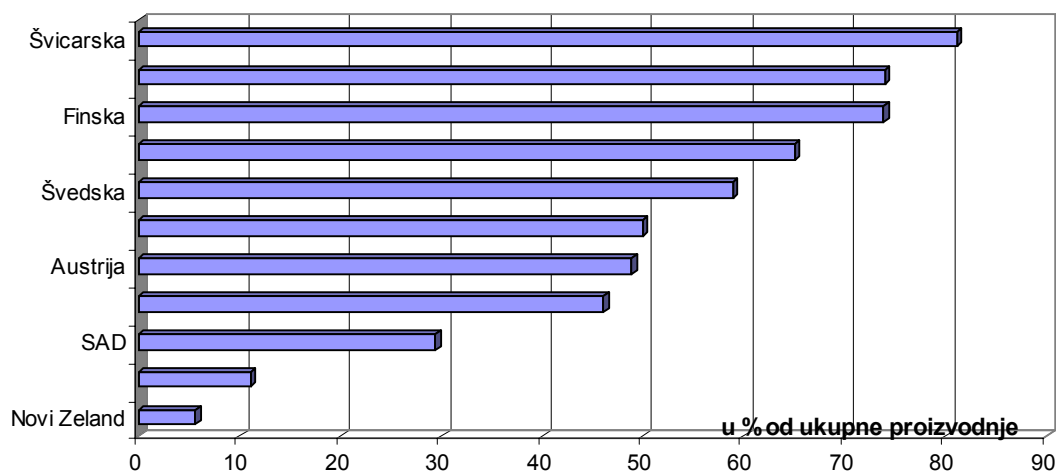
²⁰ Izračunato prema podacima The Farm Management, Handbook 1998/99.

ukupno cca 80 mlrd. DEM. Dakle, ukupne potpore u EU iznose cca 320 mlrd. kuna.

Takva izdašna potpora u Republici Hrvatskoj se ne može osigurati zbog toga što smo siromašna zemlja, pa nema mogućnosti za izdvajanje velikog iznosa sredstava za poticanje poljoprivrede, a ulaskom u WTO ostaje malo prostora da se kroz veće cijene osigura potpora poljoprivredi. Osim toga, poticaji ne bi trebali biti veći od onoga što država oprihoduje od hrane i poljoprivrede. Ako je moguće, treba organizirati široki obuhvat naplate PDV-a (ali uz sniženu stopu) i naplatiti PDV-a cca 500 mil. DEM te da se kroz zemljišnu rentu naplati predloženi iznos cca 80 mil. DEM i da se buduća stopa carine na uvoz poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda (16%) naplati u cijelosti, u početku od uvoza vrijednog 2,5-3,0 mlrd. DEM, a na kraju na uvoz od cca 500 mil. DEM. To znači da bi se u početku od carine naplatilo 450-500 mil. DEM, a povećanjem domaće proizvodnje od carine na uvoz hrane naplatilo bi se cca 80 mil. DEM. Posve je opravdano navedeni iznos sredstava posredovanjem države preraspodijeliti u poljoprivredu. Prema ovome, moguće je objektivno računati na stalan priliv u poljoprivredni proračun od cca 700-800 mil. DEM, a iznad te svote nije realno očekivati veće iznose državnih transfera. Na taj način država bi u poljoprivredu ulagala cca 1,5% BDP, a to je na razini državnih ulaganja u poljoprivredu u zemeljama EU.

Već ranije smo naveli nužnu potrebu izdvajanja poticajnih sredstava za ratarstvo, vinogradarstvo i proizvodnju mlijeka i za te namjene ne bi trebalo odmah utrošiti sva navedena sredstva, koja smo naveli kao okvir i izvor sredstava za poljoprivredni proračun. Za ovdje predložene poticaje odmah treba izdvojiti cca 1,7 mlrd. kn, a o ukupnom izdvajanju i trošenju treba odlučiti nakon utvrđivanja rezultata ulaganja tih poticaja i donesenih razvojnih planova. Potrebno je, osim sredstava za poticaje, osigurati i sredstva za razvoj, ali o tome treba odlučiti tek po donošenju konkretnih razvojnih planova ukupne poljoprivrede i posebno razvojnih planova svake pojedine grupacije.

Graf 1.: Subvencije za poljoprivredu u zemljama OECD-a u % od vrijednosti ukupne proizvodnje

Pod sustavom državne potpore predlaže se da pomoć koju naša država daje Hrvatima u BiH (umjesto sredstava kojih nemamo dovoljno) bude u obliku namjenske proizvodnje poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda. Naime, u Bosni i Hercegovini bit će trajan deficit određenih poljoprivrednih proizvoda, pa je korisnije za dogovoreni iznos pomoći organizirati proizvodnju hrane. Hrvati u BiH trebali bi osnovati poduzeće koje će po dogovorenim cijenama preuzeti tu pomoć (u obliku poljoprivrednih proizvoda), te proizvode prodati i sredstva dobivena od prodaje koristiti u skladu s dogovorenom pomoći. Taj sustav dvostruko je poticajan jer se za dogovorenu visinu pomoći u proizvodnji poljoprivrednih proizvoda angažira upola manje sredstava od vrijednosti proizvedene robe. Pomoć bi ostala ista, ali bi odliv našega BDP-a bio upola manji.

15. CARINSKI SUSTAV ZA POLJOPRIVREDU I PREHRAMBENE PROIZVODE

U skladu s dogovorom s WTO-om, dogovoreno je postupno smanjenje carinske zaštite poljoprivrednih proizvoda sa sadašnjih cca 32% na konačnih 16%. Ulaskom u WTO ostaje vrlo mala mogućnost za mijenjanje i autonomno donošenje carinske zaštite koja bi zadovoljavala naše potrebe. U većini djelatnosti poljoprivrede i prehrambene industrije naš je interes poštivanje dogovorene dinamike snižavanja carinske zaštite s WTO-om, a za neke proizvode nužno je odmah primijeniti konačnu visinu zaštite.

Osim toga, Sporazum o poljoprivredi u članku 4. i u dogovorenim aneksima dozvoljava donošenje i dodatnih zaštitnih mjera ukoliko je ugrožena nacionalna poljoprivreda ili ako zemlja uvoznik zbog uvoza hrane dođe u platno-bilančne teškoće. Sadašnji uvoz hrane u Republiku Hrvatsku gotovo u jednoj trećini pokriva našu potrošnju. Uvoz je previsok, što ugrožava domaću proizvodnju, a pitanje je koliko naše platno-bilančne mogućnosti u idućem razdoblju mogu osigurati devize za visoki uvoz hrane. Sve te elemente valja organizirano proučiti, organizirati se i u dogovoru s WTO-om primjenjivati dozvoljene elemente zaštite. Međutim, glavni oblik zaštite domaće proizvodnje mora biti oslonjen na poticajna sredstva, pa tek ako poticajna sredstva ne osiguraju veću proizvodnju i veći stupanj samodovoljnosti, onda treba preispitati i uvesti dodatne zaštitne mjere.

16. PROBLEMATIKA KAPITALA U POLJOPRIVREDI

Financijski problemi su problemi cjelokupnog gospodarstva, a zbog specifičnosti poljoprivredne i prehrambene industrije, problemi osnovnog i obrtnog kapitala znatno su teži nego u drugim gospodarskim granama. Naime, kroz dulje vremensko razdoblje gotovo cjelokupni obrtni kapital poljoprivrede investiran je i pretvoren u temeljni kapital poduzeća, a sada taj temeljni kapital najčešće nema realnu vrijednost (koja je uložena), niti se na

tržištu može prodati ili kapitalizirati u vrijednosti ni približno onoj visini sredstava koja se uložena. Osim toga, velikom dijelu poljoprivrednih poduzeća zemljište je oduzeto i izuzeto je iz osnovnog kapitala. Dosadašnja cjelokupna ulaganja u zemljište, koja su u nekim poduzećima bila veća od 100 mil. DEM, nemaju nikakvu vrijednost niti ulaze u bilancu poduzeća, što otežava poslovanje poduzeća i čini poduzeće nesposobnim za prihvata bankarskog kapitala.

Kroz cijelo to vrijeme poljoprivredna poduzeća svoju osnovnu zadaću nisu vezala za ostvarivanje dobiti i dohotka, već za različite šire društvene interese (širenje proizvodnje, osvajanje novih proizvoda, razvijanje sela i organiziranje kooperacije i sl.). Bankarski kapital i poljoprivredni potencijali nisu stvarali dodatnu vrijednost i dobit, već su banke bile distributeri sredstava za potrebe poljoprivrede i svako ulaganje sredstava banke su tretirale kao neki oblik davanja, a ne kao oblik stvaranja profita u poduzećima.

U tim naslijeđenim uvjetima i zbog činjenice što u poslovnim bankama manjka stvarnog kapitala, održanje postojeće poljoprivredne proizvodnje i dodatno povećanje proizvodnje limitira raspoloživi kapital. Budući da ne postoji ni trgovački kapital koji bi bio stalno angažiran u funkciji trgovanja hrane, ta gospodarska grana i sve gospodarske aktivnosti vezane za poljoprivredu trpe posljedice manjka kapitala.

S obzirom na strukturu naše poljoprivrede i strukturu poljoprivrednih poduzeća nužno je stvoriti i određena specifična rješenja za otklanjanje naših problema.

Kratkoročno za plaćanje i otkup ratarskih proizvoda roda 2000. Vlada i poslovne banke trebale bi osigurati prerađivačkoj i prehrambenoj industriji mogućnost izdavanja mjenica, koje bi bile avaliralo Ministarstvo financija, a poslovne banke bi preuzimale te mjenice uz eskontnu stopu ne višu od 7%. Isto tako poslovna banka bi pratila poslovanje svojih komitenata i po dospijeću bi prisiljavale poduzeća za otkup vlastitih mjenica. Tim se rješenjem može ublažiti dio aktualnog problema, ali problem obrtnog kapitala svojom veličinom nadilazi vrijednost koja je sadržana u tako otkupljenim robama.

16.1. SUSTAV DUGOROČNOG RJEŠENJA OBRTNOG KAPITALA I ORGANIZACIJA POTREBNOG OBRTNOG KAPITALA ZA POLJOPRIVREDU I SELO

Obrtni kapital koji se koristi u poljoprivrednoj proizvodnji u mnogim poduzećima koristi se za financiranje sezonskih proizvoda čija je proizvodnja i prodajni ciklus iznimno dug. Za takvu proizvodnju roba iz državnih zaliha treba angažirati velike iznose kapitala i to kroz jedno duže razdoblje. Prema gruboj računici, proizvodnja i zalihe sezonskih proizvoda angažiraju cca 2 mlrd. DEM obrtnog kapitala i postojeći kapital omogućava proizvodnju za podmirenje domaćeg tržišta i za izvoz. Međutim, osim za sezonsku proizvodnju i zalihe, potrebno je angažirati još cca 2 mlrd. obrtnog kapitala za sve druge potrebe. Potrebni stalni obrtni kapital za poljoprivredu i promet hrane po gruboj procjeni

iznosi cca 4 mlrd. DEM. Angažiranjem tog iznosa obrtnog kapitala, uz koeficijent obrtaja koji je u poljoprivredi nešto manji od 2, moguće je ostvariti proizvodnju čija je vrijednost cca 8 mlrd. DEM. Ta procjena proizvodnje podmiruje ukupne potrebe domaćeg tržišta (koje su ranije navedene). Svako daljnje povećanje proizvodnje nužno traži dodatni obrtni kapital pa je tek onda moguće više angažirati raspoložive resurse.

Današnji sustav osiguravanja obrtnog kapitala ne osigurava potrebna sredstva poljoprivredi i prehrambenoj industriji. Stoga se na raspoloživim zemljišnim i prerađivačkim kapacitetima organizira proizvodnja koja podmiruje cca 60-ak % potreba, odnosno ti se kapaciteti koriste jedva sa 50-ak %. Stvaranje i osmišljavanje politike obrtnog kapitala preduvjet su razvoja i povećanja domaće proizvodnje.

Danas bankarski sustav osigurava kapital za postojeću razinu proizvodnje čija je konačna tržišna vrijednost manja od 6 mlrd. DEM i procjenjuje se da je na raspolaganju svim gospodarskim subjektima manje od cca 3 mlrd. DEM obrtnog kapitala, što je na razini 75% potreba. U postojećem bankarskom sustavu nema većih mogućnosti za povećanje kapitala i stoga je nužno pronaći nova rješenja, ali i drugačiju organizaciju tržišta kapitala.

Međutim, pri rješavanju cjelokupnog problema obrtnog kapitala ne smije se zanemariti postojeće angažiranje obrtnog kapitala u poljoprivredi. Polazeći od toga, potrebno je na raspoloživi kapital zadržati i dograditi nove izvore koji će zadovoljiti potrebe.

U prvom redu, potrebno je formirati poljoprivredni proračun na temelju stvarnih materijalnih bilanci, a u sklopu poljoprivrednog proračuna pronaći rješenja za osiguranje nedostajućeg potrebnog kapitala. Bez preciznih bilanci i poljoprivrednog proračuna (koji osigurava izvješća o trošenju sredstava) nije moguće racionalno trošiti prikupljena sredstva, pa se npr. u 2000. godini iz državnog proračuna za poljoprivredu izdvaja do 1,7 mlrd. kuna. To su sredstva koja će biti korištena u poljoprivrednim poduzećima, ali bez jasnih ciljeva, a posebno bez odgovornosti za neostvarivanje ciljeva.

Prijedloge i mjere iz ove Strategije moguće je primijeniti tek u 2001. godini. Za iduću proračunsku godinu predlažemo da se uz državni proračun donese i poljoprivredni proračun. Poljoprivredni proračun će osigurati 1,7 mlrd kuna za plaćanje poticaja u ratarstvu, mljekarstvu, vinarstvu i ribarstvu, a ostatak, odnosno višak sredstava, koristit će se za povećanje obrtnog kapitala, odnosno za povećanje proizvodnje, a jedan dio za nužne investicije.

U okviru poljoprivrednog proračuna izvori sredstava su:

- 1) 200 mil. DEM osigurano od prodaje robe iz Državnih robnih zaliha;
- 2) 500 mil. DEM od PDV-a na promet hrane (uz smanjenu stopu i povećani obuhvat);
- 3) 80 mil. DEM osigurano iz naplaćene zemljišne rente na državno zemljište;
- 4) 400 mil. DEM od naplaćenih carina na uvoz hrane. Ovaj iznos bit će smanjen na cca 80 mil. DEM nakon nekoliko godina;

- 5) 200 mil. DEM iz sredstava obveznih rezervi koji će se preko poljoprivrednog proračuna usmjeravati u banke koje financiraju poljoprivredu;
- 6) 50 mil. DEM od turističke rente;
- 7) 80 mil. DEM od naplate svih potraživanja za prenamjenu poljoprivrednog zemljišta.

Od navedenih izvora u proračunu jedan dio se osigurava kroz jednokratno davanje, a to su sredstva iz robnih zaliha, sredstva iz obvezne rezerve i dio prihoda od prenamjene poljoprivrednog zemljišta (cca 50 mil. DEM), a drugi izvori su stalni izvori sredstava koja će biti usmjerena u poljoprivredni proračun. Stoga će se od ukupnog poljoprivrednog proračuna od 1,51 mlrd. DEM ili 6,00 mlrd. kuna, svake godine uplati novih cca 900 mil. DEM ili 3,60 mlrd. kuna.

Iz navedenog iznosa za poticanje prema ovom prijedlogu uplatilo bi se 1,7 mlrd kuna u 2001. godini za navedene programe, a u toj godini ostalo bi 4,3 mlrd kuna za povećanje obrtnog i investicijskog kapitala koji bi se programirano putem banaka koristio u poljoprivredi.

Radi provedbe navedenog, potrebno je osnovati Fond za poticanje u poljoprivredi kako bi se poticajna sredstva trošila i usmjeravala preko fonda, a drugi dio poljoprivrednog proračuna koristio bi se ili kroz poljoprivredni i investicijski fond ili za povećanje obrtnog kapitala.

Navedeni iznos kapitala je respektabilan i može se koristiti jednim dijelom za povećanje ukupnog obrtnog kapitala u poljoprivredi i jednim dijelom kao investicijski kapital. Ukoliko se cijeli iznos kapitala ne bi koristio za potrebe poljoprivrede, može se dio sredstava posuditi za druge proračunske potrebe, ali ga kasnije valja obvezno vratiti u poljoprivredni proračun.

Osim donošenja poljoprivrednog proračuna i stvaranja potrebnog obrtnog kapitala, nužno je naznačiti način organiziranja tržišta kapitala za poljoprivredu i prehrambenu industriju, tako da se postojeći plasirani kapital iz banaka veže uz kapital iz poljoprivrednog proračuna te da se vodi jedinstvena politika financiranja poljoprivrede.

Vodeći računa o svemu tome nužno je da se pod egidom Hrvatske narodne banke formira konzorcij svih banaka koji će, uz kapital iz poljoprivrednog proračuna, plasirati u poljoprivredu kapital poslovnih banaka na sličnim osnovama, kao što je svojedobno bio organiziran sustav financiranja poljoprivrede iz vlastitih izvora i uz podršku primarne emisije.

16.2. ORGANIZACIJA TRŽIŠTA INVESTICIJSKOG KAPITALA ZA POLJOPRIVREDU I SELO

Analizirajući zatečeno stanje u prehrambenoj industriji i primarnoj proizvodnji može se konstatirati da je većina osnovnih investicija u poljoprivredi i prehrambenoj industriji završena. Većih investicijskih zahvata u izgradnji kapitalnih objekata (osim u sustav veletržnica i hladnjača) za sada nije potrebno. Prema tome, investicijski zahvati potrebni su za izgradnju potrebnih objekata tržišne infrastrukture i investicije u potrebna i planirana okrupnjavanja seljačkih domaćinstava.

Cjelokupan sustav investiranja do sada je išao preko banaka, a država je u investicijski kapital ulagala minimalna sredstva pa ih se može zanemariti. Međutim, buduće vrijeme tražit će određene investicijske zahvate koje treba pravodobno programirati i efikasno obaviti.

U prvom redu, nositelji svih investicijskih zahvata bit će poslovne banke, a država može i mora u okviru usvojenog poljoprivrednog proračuna predvidjeti i izdvojiti sredstva kojima će poticati određena ulaganja. Stoga treba osnovati Poljoprivredni investicijski fond u koji bi se uplaćivala sredstva iz poljoprivrednog proračuna i iz povrata sredstava koja su ranije investirana iz toga fonda. Stvaranjem fonda i racionalno vođena politika omogućit će investicijski poticaj i potaknuti razvoj. Banke bi za potrebne i korisne investicije, osim vlastitih sredstava kojima će investicijski pratiti svoje komitente, dobivale sredstva iz tog proračuna i tako povećavale investicijske mogućnosti.

Potpuno je razumljivo da se organizacija investicijskog kapitala organizira u sklopu konzorcija svih banaka, a u konzorciju bi bili, osim predstavnika svih banaka, i potpredsjednik Vlade, ministar poljoprivrede, predstavnik Hrvatske narodne banke i četiri predstavnika gospodarstva koje predloži Hrvatska gospodarska komora.